

Чалавек
у люстэрку
эпохі

4

Дыяменты
за паветаў
класіка

5

Выйсці
з ценю
Караткевіча?

7

Шляхі
да роднага
слова

11

Зірні
на дом
свой

12

НА «СУСТРЭЧУ»

Так называлі першы дзень Масленічнага тыдня: п'яклі бліны, чакалі гасцей і майстравалі з саломы пудзіла Масленіцы, якое вазілі ў санях па вуліцах. Пра традыцыі Масленіцы нагадалі ў старажытным Міры.

Свята з відовішчым шэсцем, дзе наперадзе працэсіі ў санях ехалі Зіма з Вясою ды пудзіла Масленіцы. Па дарозе скамарохі ды калядоўшчыкі (супрацоўнікі раённага Дома культуры і бібліятэкі) прапаноўвалі ўсім сустрэчным піражкі ды ледзянцы ўласнага вырабу. Баляванне працягвалася ва ўнутраным дворыку Мірскага замка. Госці маглі не толькі пачаставацца гарачымі аладкамі ды гарбатай, але і паўдзельнічаць у зімовай рыбалцы, злавіўшы на вуду карысны прыз. Або звязаць масленічную ляльку-абярэг, якую ў той жа дзень палілі разам з усімі клопатамі і бедамі.

— Музей не стаіць убаку ад народных традыцый. Вельмі прыемна, што святкаванні пачаліся на тэрыторыі замка, што было нечакана для многіх наведвальнікаў, — падзяліўся ўражаннямі Аляксандр Лойка, дырэктар замкавага комплексу «Мір». — Мы спадзяёмся, што свята прыжывецца ў музейным комплексе і стане адзначацца тут традыцыйна. Масленічны тыдзень мы скончым у суботу ў нашым унутраным дворыку выступленнем артыстаў з розных раёнаў Гродзенскай вобласці.

Ірына СІДАРОК, фота аўтара

Масленіца ў Мірскім замку.

ГАНДАЛЬ ТУТ ДАРЭЧЫ!

У Беларусі адзначаць тых, хто ўмее прадаваць кнігі

Чакаем. Вынікі рэспубліканскага конкурсу «Лепшая кнігарня» аб'являць на XXV Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўцы-кірмашы. Удзельнікі ацэньваюцца ў асноўных, спецыяльных і персанальных намінацыях. Сярод асноўных намінацый: «Лепшая кнігарня Рэспублікі Беларусь», «Лепшая кнігарня г. Мінска», «Лепшая рэгіянальная кнігарня», «Лепшая кнігарня па рэалізацыі дзіцячых кніжных выданняў» і «Лепшая інтэрнэт-кнігарня». Спецыяльныя намінацыі вызначаць самае знакавае адкрыццё новай кнігарні ў намінацыі «Адкрыццё года» і самую актыўную краму ў рабоце з чытацкай аўдыторыяй у намінацыі «Чытаем разам». Будзе ўлічаны і ўнёсак прафесіяналаў сваёй справы ў персанальных намінацыях «Лепшы кіраўнік кнігарні» і «Лепшы спецыяліст кніжнага гандлю». У конкурсе ўдзельнічаюць як крамы буйных кніжных сетак, так і невялікія, незалежна ад формы ўласнасці, памеру гандлёвай плошчы і тавараабароту. Рэспубліканскі конкурс «Лепшая кнігарня» праводзяць Саюз выдаўцоў і распаўсюджвальнікаў друку, ААТ «Белкніга» пры падтрымцы Міністэрства інфармацыі Беларусі.

Іна ЛАЗАРВА

Акіэнты тыдня:

краіна

Пяты міжнародны фестываль «Уладзімір Співакоў запрашае» прыемна парадаваў аматараў музычнага мастацтва. «Высакародная асветніцкая місія фестывалю, яго ўклад у развіццё і папулярызаванне высокага акадэмічнага мастацтва годныя найглыбейшай павагі», — падкрэсліў Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка ў прывітанні ўдзельнікам музычнага форуму. «Традыцыйна гэты творчы праект нясе ў сабе зарад велізарнай маральнай сілы, робіць жыццё людзей больш цікавым, больш духоўна багатым», — гаворыцца ў прывітанні. Кіраўнік дзяржавы выказаў упэўненасць, што сёлетні фестываль працягне свае добрыя традыцыі і дорыць усім радасць сустрэч са светам мастацтва.

Дзень роднай мовы будзе адзначацца ў краіне на наступным тыдні. Выставачны праект «Малюнічыя арнаменты родных моў», падрыхтаваны з гэтай нагоды, прадстаўляе Нацыянальная бібліятэка Беларусі. А працавалі над ім у НББ сумесна з грамадскім аб'яднаннем украінцаў «Ватра», Мінскім грамадскім аб'яднаннем украінцаў «Заповіт» і таварыствам дружбы народаў «Беларусь — Украіна». Выстаўка адкрылася 14 лютага. Ідэя праекта — паказаць багацце, характэрнае і непаўторнасць беларускай і ўкраінскай моў, іх непарыўную сувязь з народнай творчасцю, падкрэсліць лейтматыў мовы ў вышыўцы, жывапісе і друкаваным слове.

Сэрцам аддана роднай зямлі... Білборды з партрэтамі прафесіяналаў сваёй справы пачалі з'яўляцца на вуліцах беларускіх гарадоў. Серыя плакатаў з выявамі людзей працы — новы праект БелТА. Героямі сталі 28 чалавек — па чатыры ад кожнай вобласці і Мінска. Настаўнікі, урачы, кіроўцы, работнікі сельгаспрадпрыемстваў і прадстаўнікі іншых прафесій, якія штодзённай працай дэманструюць адданасць справе і роднай зямлі, цяпер будуць яшчэ і служыць прыкладам для ўсіх беларусаў. Плакаты размесцяць на білбордах ва ўсіх рэгіёнах краіны.

Беларусь прымае конкурс. Прадстаўнікі наглядальнага савета «Еўрабачання» абмеркавалі ў Мінску арганізацыю міжнароднага дзіцячага конкурсу песні «Еўрабачанне-2018», які прыме беларуская сталіца ў лістападзе. Сустрэча гасцей са старшынёй Белтэлерадыёкампаніі Іванам Эйсмантам праходзіла ў гасцінічным комплексе «Прэзідэнт-атэль», дзе размясціўся «Еўраclub» міжнароднага дзіцячага конкурсу і будуць пражываць дэлегацыі ўдзельнікаў. Члены наглядальнага савета наведлі выставачны цэнтр «БелЭкспа», які разглядаецца ў якасці месца ўрачыстага адкрыцця форуму, а таксама «Мінск-Арэну» як адну з пляцовак правядзення самога конкурсу. Наглядальны савет высока ацаніў работу Белтэлерадыёкампаніі на працоўцы канцэпцыі і ідэі шоу, лагатыпа і слогана, сацыяльнай праграмы і пытанняў бяспекі, адзначылі ў прэс-службе Белтэлерадыёкампаніі.

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

У Саюзе пісьменнікаў Беларусі

НОВЫЯ ІМЁНЫ

У ДOME дружбы падведзены вынікі літаратурнага конкурсу, прысвечанага 135-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа. Конкурс быў арганізаваны Мінскім гарадскім аддзяленнем Саюза пісьменнікаў Беларусі і падтрыманы Асацыяцыяй аховы інтэлектуальнай уласнасці «БелБрэнд». У ім узялі ўдзел амаль 100 юных літаратараў ва ўзросце ад 12 да 22 гадоў — пераважна старшакласнікі і студэнты сталічных навучальных устаноў, але былі і прадстаўнікі іншых рэгіёнаў нашай краіны.

На разгляд прафесійнага журы пад старшынствам лаўрэата Нацыянальнай літаратурнай прэміі Беларусі пісьменніка Міхася Пазнякова было прадстаўлена звыш 700 твораў: вершы, апавяданні, замалёўкі, артыкулы і літаратуразнаўчыя даследаванні. Фіналістамі сталі 18 лепшых канкурсантаў. Іх творы выданы асобным зборнікам «Новыя імёны ў літаратуры» ў кніжнай серыі сталічнага аддзялення СПБ «Мінскія маладыя галасы». Выданне прафінансавала асацыяцыя «БелБрэнд».

Старшыня МГА СПБ Міхась Пазнякоў уручае ўзнагароду лаўрэату літаратурнага конкурсу студэнту філфака БДУ Максіму Кавалеўскаму.

журы прымаюцца творы патрыятычнага зместу, прысвечаныя Саюзнай дзяржаве Беларусі і Расіі. Узрост удзельнікаў неабмежаваны.

Павел КУЗЬМІЧ

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

19 лютага — на сустрэчу з Міхасём Пазняковым у межах Тыдня беларускай мовы ў СШ № 218 (а 12.00).

19 лютага — на сустрэчу з Уладзімірам Скарыніным у гімназію № 29 (а 14.00).

19 лютага — на пасяджэнне літгасцёўні з удзелам Кацярыны Роўды і Іны Фраловай у адукацыйна-аздараўленчы цэнтр «Лідар» (г. п. Ждановічы) (а 15.00).

19 лютага — на ўрок мужнасці з удзелам Валерыя Чудава ў Мемарыяльную залу Дома літаратара (а 15.00).

20 лютага — на літаратурна-музычнае мерапрыемства да міжнароднага дня роднай мовы з удзелам Вадзіма Спрыччана, Міколы Чарняўскага, Ганны Чумаковай і Іны Фраловай у публічную бібліятэку № 10 (а 14.00).

20 лютага — на сустрэчу з Лізаветай Палес у дзіцячую бібліятэку № 5 (а 15.00).

20 лютага — на сустрэчы з Міхасём Пазняковым у наваполацкія дзіцячую бібліятэку імя А. С. Пушкіна — а 13.00, дзіцячую імя С. Я. Маршака — а 15.00, бібліятэку імя У. Маякоўскага — а 18.00.

20 лютага — на сустрэчу з Таісай Трафімавай «Мова мілагучная мая» ў літаратурны клуб «Парнас» пры публічнай бібліятэцы № 5 (а 17.30).

21 лютага — на «Задзішэўную размову» з Валянцінай Паліканінай у Цэнтральную гарадскую бібліятэку імя Я. Купалы (а 15.00).

21 лютага — у літаратурны клуб «Спадчына» пры гімназіі № 35 на свята, прысвечанае Тыдню беларускай мовы, з удзелам пісьменнікаў (а 14.00).

21 лютага — на вечар памяці рускага паэта Ігара Грыгор'ева «Толькі б рускую душу на вецер не пуціць...» у Дом дружбы (а 17.00).

22 лютага — на сустрэчу з Мікалаем Кулецкім у літаратурны клуб «Шчырасць» пры публічнай бібліятэцы № 22 (а 16.00).

22 лютага — на перадасвяточнае пасяджэнне клуба творчых жанчын «Спадарыня» ў публічную бібліятэку № 5 (а 18.00).

23 лютага — на свята, прысвечанае Тыдню беларускай мовы, з удзелам пісьменнікаў у Беларускай гандлёва-эканамічнай універсітэце (а 17.30).

Мінскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

У лютым і сакавіку — на фотавыстаўку Уладзіслава Цыдзіка «Бачу Беларусь такой» у белую залу касцёла св. Сымона і Алены.

16 лютага — на літаратурны дыліжанс «Вандроўкі па родных ваколіцах», прысвечаны 150-годдзю Каруся Каганца і 215-годдзю

Адольфа Янушкевіча, у Дзяржынскую ЦРБ (а 13.00).

16 лютага — на фестываль, прысвечаны 100-годдзю Паўлюка Пранузы, з удзелам Ірыны Карнаухавай у Нясвіжскую ЦРБ імя П. Пранузы (а 14.00).

18 лютага — на сустрэчу з Ірынай Карнаухавай у гімназію № 29 г. Мінска (аб 11.00).

18 лютага — на прэзентацыю кнігі «Запрашэнне ў свет Казак» з удзелам Кацярыны Хадасевіч-Лісавой у гімназію № 29 г. Мінска (а 13.00).

19 лютага — на імпрэзы з удзелам Віктара Кажурь, Ірыны Карнаухавай, Бажэны Мацюк і Яўгена Пясецкага, прысвечаныя Дню роднай мовы: аб 11.00 — у дзіцячы сад № 11 г. Вілейка, а 12.00 — у пачатковую школу № 6 г. Вілейка, а 14.00 — у вілейскую гімназію № 2.

21 лютага — на пасяджэнне Мінскага раённага дзіцячага літаратурнага аб'яднання «Купалінка» ў заслаўскую СШ № 1 з удзелам Святланы Бывавай (аб 11.00).

22 лютага — на сустрэчу Ірыны Карнаухавай са старшакласнікамі Каладзішчанскай СШ (а 14.00).

Брэсцкае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

21 лютага — на свята роднай мовы «Жывыя вытокі» ў Брэсцкі грамадска-культурны цэнтр (а 15.00).

21 лютага — на сустрэчу з пісьменнікамі Брэстчыны ў кніжную краму «Искра» (а 13.00).

22 лютага — на сустрэчу з Зінаідай Дудзюк у СШ № 27 (а 13.00).

Віцебскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

20 лютага — на сустрэчу з Валерыем Марчанкам, прысвечаную 100-годдзю Узброеных Сіл Рэспублікі Беларусь, у Віцебскую гарадскую бібліятэку імя У. Маякоўскага (а 14.00).

20 лютага — на сустрэчу «Мая малая радзіма» з удзелам Мікалая Балдоўскага і Галіны Загурскай у Багатырскую бібліятэку Полацкага раёна (а 12.00).

21 лютага — на вечар-сустрэчу «Роднай мовы пералівы» з удзелам Святланы Якубоўскай у Лепельскую ЦРБ (а 13.00).

21 лютага — на літаратурна-музычную сустрэчу, прысвечаную Дню роднай мовы, з удзелам Кацярыны Сосны і народнага літаратурна-музычнага аб'яднання «Світанак» у Лужкоўскую СШ Шаркаўшчынскага раёна (а 13.00).

22 лютага — на літаратурную сустрэчу «Не ведаю слоў мілагучней» у Полацкую СШ № 18 імя Е. Полацкай з удзелам Галіны Загурскай і паэтаў-наадзвінцаў (а 14.00).

Рэдактары кнігі — пісьменнікі, кіраўнікі МГА СПБ Міхась Пазнякоў і Наталія Касцючэнка. Яны і ўручалі пераможцам дыпломы і памятныя падарункі.

Падчас уручэння ўзнагарод фіналістам і лаўрэатам конкурсу прайшла адначасова і прэзентацыя арыгінальнага зборніка твораў юных літаратараў. Дарэчы, сярод лаўрэатаў конкурсу — кандыдаты ў члены Саюза пісьменнікаў Беларусі Аліна Цвірко і Аляксандр Паршанкоў.

Асацыяцыя «БелБрэнд» таксама ўручыла прэміі лепшым юным літаратарам рэспублікі, творы якіх ацэнвалі і прафесіянальныя пісьменнікі, і чытачы — праз электроннае галасаванне. Лаўрэатамі «БелБрэнда» сталі Яніна Босак, Ангеліна Катлярова, Паліна Харытоненка, Ксенія Кавальчук, Ганна Марцінкевіч, Настася Жук, Ася Айсберг, Аліна Цвірко.

Творчыя конкурсы заўсёды адкрываюць новыя таленты. Сталічны аддзяленне СПБ праводзіць іх кожны год. Цяпер на разгляд журы прымаюцца творы патрыятычнага зместу, прысвечаныя Саюзнай дзяржаве Беларусі і Расіі. Узрост удзельнікаў неабмежаваны.

Гродзенскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

16 лютага — на сустрэчу з Ірынай Фамянкавай і Віктарам Кудлачовым у цэнтральную гарадскую бібліятэку імя А. Макаёнка (а 12.00).

Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

16 лютага — на сустрэчу аўтараў Санкт-Пецярбургскага «Клуба дэтэктыва» з Марынай Сліўко і галоўным рэдактарам часопіса «Метамарфозы» Наталляй Слядневай у Дом пісьменніка г. Санкт-Пецярбурга (а 18.30).

17 лютага — на сустрэчу з Марынай Сліўко і Наталляй Слядневай у Цэнтральную бібліятэку г. Пецяргофа (Расія) (а 14.00).

18 лютага — на мультымедычную прэзентацыю «Душа васільковага краю» на вершы Марыны Сліўко і карцінах Мікалая Ліханенкі ў межах Літаратурных сустрэч у Санкт-Пецярбургу (філіял Вялікага драматычнага тэатра на Каменным востраве) (аб 11.00).

18 лютага — на сустрэчу з чытачамі на абмеркаванні кнігі Мікалая Давідовіча «Падрэзанае крыло» ў бібліятэку г. Бабруйска (пр-т Будаўнікоў, д. 56) (аб 11.00).

19 лютага — на сустрэчу з Віктарам Арцём'евым у Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. А. Куляшова (а 12.35).

20 лютага — на сустрэчу з Мікалаем Барысенкам у межах месячніка ваенна-патрыятычнай работы, прысвечанай 100-годдзю Узброеных Сіл Рэспублікі Беларусь, у СШ в. Палушкава Клімавіцкага раёна (а 12.00).

21 лютага — на Дзень роднай мовы «Мова родная, мова народная» з удзелам Міколы Леўчанкі ў быхаўскую бібліятэку-філіял № 49 (а 15.00).

21 лютага — на літаратурную гадзіну «Наша мова — песня жаўрукова» на творчасці Ніны Кавалёвай да Міжнароднага дня роднай мовы ў в. Цёмны Лес Дрыбінскага раёна (вул. Школьная, д.4) (аб 11.00).

21 лютага — на імпрэзу, прысвечаную Дню роднай мовы, з удзелам Міколы Мінчанкі ў райбібліятэку г. Клімавічы (а 15.00).

21 лютага — на сустрэчу «Паэтычны калейдаскоп Міколы Салаўцова», прымеркаваную да сусветнага Дня роднай мовы, у Чавускую раённую дзіцячую бібліятэку (а 16.00).

22 лютага — на сумеснае мерапрыемства Магілёўскага абласнога аддзялення СПБ і гарадской арганізацыі ветэранаў, прысвечанае Дню абаронцаў Радзімы, у СШ № 3 г. Магілёва (а 13.00).

23 лютага — на экскурсію на мемарыял у в. Лясная Слаўгарадскага раёна, якую арганізуе паэт Сяргей Рынкевіч.

Конкурсы

Да высокіх ідэалаў

На Брэстчыне стартаваў новы абласны літаратурны конкурс «Духоўная веліч».

Творчае спаборніцтва для пісьменнікаў арганізавалі галоўнае ўпраўленне ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Брэсцкага аблвыканкама, Брэсцкае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі сумесна з Брэсцкай і Пінскай епархіямі Беларускай праваслаўнай царквы.

Творы на конкурс у чатырох намінацыях — «Паэзія», «Мастацкая проза», «Публіцыстыка» і «Літаратура для дзяцей» — прымаюцца да 10 красавіка на адрас: 224013, г. Брэст, пр-т Машэрава, 75/1, каб. 605. У кожнай намінацыі — толькі адзін пераможца.

Конкурс праводзіцца з мэтай выяўлення і папулярызавання лепшых твораў пісьменнікаў Брэстчыны, якія зберагаюць духоўна-маральную культуру рэгіёна, спрыяюць выхаванню духоўнасці, патрыятызму, асабліва ў моладзі, адлюстроўваюць імкненні да высокіх ідэалаў дабрны і справядлівасці.

Конкурсныя творы павінны быць прадстаўлены асобнымі кнігамі альбо публікацыямі ў рэспубліканскіх і міжнародных літаратурных перыядычных выданнях, выдадзеных на працягу апошніх трох гадоў.

Цырымонія ўзнагароджання пераможцаў конкурсу «Духоўная веліч» адбудзецца падчас святкавання Дня славянскай пісьменнасці і культуры, які адзначаецца штогод 24 мая.

ТЭЛЕКАМЕРТОН

Культура краіны — праз «Беларусь 3»

26 тысяч 900 гадзін вяшчання, мільённая аўдыторыя і нагул першы беларускі тэлеканал, што стаў працаваць у лічбавым фармаце... А чаго яшчэ дасягнуў тэлеканал «Беларусь 3» за пяць гадоў існавання?

Пяць гадоў у эфіры — гэта той тэрмін, калі можна азірнуцца назад і ўзважыць: што зрабілі і куды рухацца далей. Таму што ў гэтага тэлеканала асабліва місія. Ён быў створаны на пачатку 2013 года па даручэнні кіраўніка дзяржавы дзеля папулярызавання і захавання беларускай культурнай спадчыны. За гэты час тэлеканал здолеў заняць асаблівую нішу і забяспечыць сабе пастаянную аўдыторыю, адзначалася ў прывітальным адрасе кіраўніка Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Наталлі Качанавай. Павіншаваўшы з пяцігоддзем «Беларусь 3», намеснік міністра інфармацыі Беларусі Павел Лёгкі прызнаўся, што кожную раніцу, збіраючы ў школу сына, адшуквае на пульце кнопку гэтага тэлеканала: тое, што ён трансла, цікава і дарослым, і дзецям. Гэта каштоўнасці, якія спрыяюць паразуменню і яднанню — унутры сям'і, паміж пакаленнямі. І нават усёй краіны.

Нядзіўна: канал аддае перавагу тэлевізійнай і кінематаграфічнай прадукцыі айчыннай вытворчасці. Вялікая ўвага ўдзяляецца папулярызаванню беларускай мовы: на ёй выходзіць 75 % усіх уласных праектаў тэлеканала. Адзін са стваральнікаў тэлеканала, цяпер кіраўнік РГА «Белая Русь» Генадзь Давыдзька, адзначыў: ««Белтэлерадыёкампанія» — велізарная нацыянальная каштоўнасць, якая складаецца з шэрагу дьяментаў, а «Беларусь 3» — адзін з іх. 5 гадоў — тэрмін, за які тэлеканал здолеў сябе праявіць. Улічваючы дынаміку развіцця, у яго вялікая будучыня».

Дзеля гэтай будучыні супрацоўнікі актыўна карыстаюцца тэхналагічнымі набыткамі: «Беларусь 3» мае сотні падпісчыкаў у сацыяльных сетках, праграмы набіраюць больш за паўтара мільёна праглядаў на YouTube. Пра далейшыя інавацыйныя падыходы ў рабоце будзе думаць новае кіраўніцтва

16 лютага — 100 гадоў з дня нараджэння Івана Пушкова (1918 — 1986), жывапісца, заслужанага работніка культуры БССР.

16 лютага — 85 гадоў з дня нараджэння Генадзя Зельскага (1933 — 2006), жывапісца.

16 лютага — 80 гадоў з дня нараджэння Юрыя Аксанчанкі (1938 — 2005), рэжысёра.

17 лютага 95 гадоў спаўняецца Эльвіры Мартынавай, літаратуразнаўцу.

17 лютага — 90 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Дамашэвіча (1928 — 2014), празаіка, заслужанага работніка культуры Рэспублікі Беларусь.

18 лютага — 125 гадоў з дня нараджэння Максіма Гарэцкага (1893 — 1938), празаіка, драматурга, літаратуразнаўца, публіцыста, фалькларыста, лексікографа, грамадскага дзеяча.

19 лютага — 110 гадоў з дня нараджэння Станіслава Шушкевіча

(1908 — 1991), паэта, празаіка, заслужанага работніка культуры БССР.

19 лютага 70 гадоў святкуе Леанід Бартлаў, мастак-афарміцель, жывапісец, плакатыст.

20 лютага — 120 гадоў з дня нараджэння Васіля Вайнонена (1898 — 1964), артыста балета, балетмайстра, заслужанага артыста БССР.

20 лютага — 100 гадоў з дня нараджэння Віктара Ждана (1918 — 1978), беларускага графіка.

20 лютага — 100 гадоў з дня нараджэння Ізраіля Пікмана (1918 — 1995), кінааператара і рэжысёра, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

21 лютага 80-годдзе святкуе Ізяслаў Катляроў, паэт, крытык.

21 лютага 75-гадовы юбілей адзначае Ада Салохіна, мастак дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва.

Аб'яднаня зоркай генія

У Мінскім лінгвістычным універсітэце адсвяткавалі 135-годдзе з дня нараджэння знакамітага азербайджанскага паэта і драматурга Гусейна Джавіда. Імпрэза была прымеркаваная да 25-годдзя ўсталявання дыпламатычных адносін паміж Азербайджанам і Беларуссю.

Пасол Азербайджана ў Беларусі Лаціф Гандзілаў адзначыў, што для геніяў няма нацыянальных межаў: у Азербайджане ведаюць Францыска Скарыну, Янку Купалу і Якуба Коласа, бо яны зрабілі значны ўнёсак у сусветную культуру, як і паэт Гусейн Джавід. На думку пасла, лёсы Гусейна Джавіда і народнага паэта Беларусі Янкі Купалы маюць агульныя рысы: абодва творцы адыгралі вялікую ролю ў фарміраванні айчыннай літаратуры XX стагоддзя, але не былі цалкам зразумелыя сучаснікамі і трагічна загінулі. Старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалай Чаргінец запэўніў, што беларускія пісьменнікі гатовыя падтрымліваць творчыя стасункі з азербайджанскімі літаратарамі. «Гэты народ багаты не толькі скарбамі ў нетрах зямлі, але і сваёй гісторыяй, душэўнай цеплынёй, гатоўнасцю працаваць на карысць уласнай радзімы і іншых народаў», — зазначыў Мікалай Чаргінец.

Студэнты Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта ўзнавілі для аўдыторыі біяграфію Гусейна Джавіда, а таксама прадэкламавалі яго вядомыя паэтычныя творы. Да літаратурнай часткі імпрэзы далучылася паэтка і перакладчыца Таццяна Сівец: яна агучыла вершы Гусейна Джавіда, якія пераклала на беларускую мову.

Дар'я ЧАРНЯЎСКАЯ

Кіраўнік «Белтэлерадыёкампаніі» Іван Эйсмант вінішуе супрацоўніцаў тэлеканала «Беларусь 3».

«Белтэлерадыёкампаніі» ў асобе Івана Эйсманта, які прымаў віншаванні і настаўленні ад асабліва зацікаўленых у існаванні гэтага тэлеканала гасцей. Напрыклад, старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалай Чаргінец адзначыў: праз гэты тэлеканал можа прыходзіць слова пісьменніка да людзей. Старшыня Саюза мастакоў Рыгор Сітніца дзякаваў за ўвагу да мастацкага жыцця і асоб Беларусі.

«Беларусь 3» працягне радаваць свайго глядача, удзяляючы асаблівую ўвагу значным культурным падзеям краіны: з'явіцца тэлеверсіі міжнародных і рэспубліканскіх фестываляў, конкурсаў, форумаў, святаў, канцэртаў, будучы паказаны найлепшыя спектаклі айчынных тэатраў, знойдзецца ў эфіры месца для творчых сустрэч з вядомымі дзеячамі культуры.

У бягучым сезоне тэлегледачоў «Беларусь 3» чакаюць новыя цыклы: «Артэфакты», прысвечаныя прадметам культуры і мастацтва, «Архітэктурна Беларусі» пра асаблівасці архітэктурны і «Жывая культура» пра нематэрыяльную культурную спадчыну. Пры тым, што захоўваюцца перадачы, за якія любяць гэты тэлеканал прадстаўнікі розных пакаленняў: «Калыханка», «Дабра-ранак», «Размаўляем па-беларуску», «Навукаманія», «Святло далёкай зоркі», «Наперад у мінулае», «Камертон» і іншыя.

Ларыса ЦІМОШЫК

БЕЛАРУСКАЕ — У КАЛЕКЦЫЯХ

Нацыянальны мастацкі музей Беларусі атрымаў у дар творы айчынных мастакоў ад вядомага калекцыянера з Манака Георгія Хацанкова. Калекцыянер падарыў музею творы народнага мастака Беларусі Аляксандра Кішчанкі, заслужанага дзеяча мастацтваў Рэспублікі Беларусь Уладзіміра Слабодчыкава, скульптара Галіны Гаравой, жывапісца Аляксея Марачкіна і іншых беларускіх мастакоў. Падараныя творы не толькі прадставілі гасцям музея, але і аб'ядналі ў выстаўку.

Георгій Фёдаравіч нарадзіўся ў Беларусі, таму яго падарунак — клопат суайчынніка аб беларускім мастацтве. Калекцыянер адзначае, што беларуская зямля багатая на таленты, таму, безумоўна, у музеях павінны быць разнастайныя калекцыі, праз якія глядач зразумее гісторыю, актуальнасць тэм і пабачыць стылістыку мастакоў у пэўныя перыяды часу. Збіральніцтвам твораў мастацтва Георгій Хацанкоў займаецца ў з 1980-х гадоў. Сёння заснаваная ім і яго жонкай Таццянай Хацанковай галерэя «MC Fine Arts» у Манака налічвае больш за пяць тысяч жывапісных і графічных твораў, якія належаць пэндзлю каля пяціста мастакоў.

Вікторыя АСКЕРА

Люстэрка тыдня:

свет

Брадвэйскі рок-мюзікл «Недалёка ад нормы», прызнаны ў ЗША адным з лепшых шоу за апошнія 10 гадоў (атрымаў 11 намінацый і 3 найвышэйшыя амерыканскія прэміі ў галіне музычнага тэатра Tony Award, а таксама Пулітцэраўскую прэмію ў намінацыі «Драма»), неўзабаве з'явіцца на мінскай тэатральнай сцэне. Беларускі тэатр «Тэрыторыя мюзікла» заключыў дамову з праваўладальнікам — кампаніяй Music Theatre International — і атрымаў правы на пастаноўку з рэжысёрскай інтэрпрэтацыяй і перакладам п'есы на рускую мову. Спектакль ад сучасных аўтараў Тома Кіта (музыка) і Браяна Ёркі (тэкст) прайшоў на Брадвэй больш як 700 разоў. У Беларусі мюзікл «Недалёка ад нормы» з дапамогай адмыслова запрошанага Пасольствам ЗША ў Беларусі брадвэйскага вакальнага коўча Эндру Бёрна ўвасобіць рэжысёр-пастаноўшчык Натасса Грыненка.

Знагоды зімовых Алімпійскіх гульніў-2018 у Пхёнчхане прадстаўлена карціна карэйскай мастачкі Мі Кым Ум «Старыя прыяцелі», прысвечаная талісманам зімовых Алімпіяд. На палатне памерам 2,5 х 2 м намалёваныя стылізаваны лыжнік Шус (першы неафіцыйны талісман зімовых Алімпійскіх гульніў), янот Роні (1980, Лэйк-Плэсід, ЗША), ваўчак Вучка (1984, Сараева, Югаславія), медзведзятны Хайдзі і Хоўдзі (1988, Калгары, Канада), гном-зорачка Мажык (1992, Альбервіль, Францыя), Хокан і Крысцін з нарвежскага фальклору (1994, Лілехамер, Нарвегія), савянныя Сноўлетсы (1998, Нагана, Японія), заяц Паўдзер, медзведзь Кал і каёт Копер (2002, Солт-Лэйк-Сіці, ЗША), сняжок Няве і кубік лёду Ліц (2006, Турын, Італія), Куачы, Міга і Сумі (2010, Ванкувер, Канада), Мішка, Зайка і Леопард (2014, Сочы, Расія). Цэнтральным персанажам палатна з'яўляецца тыгр Сухаран — афіцыйны талісман Алімпіяды ў Пхёнчхане.

Малюнак знакамітага аўстрыйскага мастака Густава Клімта Zwei Liegende («Двое, што ляжаць»), які некаторы час адносілі да згубленых работ, нечакана знайшоўся ў шафе панмерлай пенсіянера Кі. Тэстаментам жанчыны праясняе сітуацыю: калісьці яна заўважыла, што экспанаты, перададзеныя Музею сучаснага мастацтва ў Лінцы ў часовае карыстанне, былі няправільна аформленыя. Загадчык па прасіў яе нікому не казаць пра гэтыя недакладнасці і «падарыў» ёй каштоўны малюнак Клімта за маўчанне. Пенсіянерка адпісала графічную работу Клімта, уладальніцай якой яна стала, ва ўласнасць гораду Лінц. Пасля смерці жанчыны адвакат перадаў малюнак гарадской адміністрацыі.

Напрыканцы лютага пачне працаваць першы ў Расіі кінатэатр віртуальнай рэальнасці. На пляцоўцы Яўрэйскага музея і цэнтра талерантнасці 21 лютага адкрыецца інтэрактыўны праект «Масква — горад адукацыі» — мабільны кінатэатр, які аб'яднаў 5D-тэхналогіі і віртуальную рэальнасць. Зараз праект складаецца з 40 экскурсій па чатырох тэмах — засваенне космасу, пытанні і праблемы экалогіі, маскоўскія адрасы сярэбранага веку і шаматканфесійная гісторыя. Маршруты віртуальных падарожжаў распрацаваў Маскоўскі інстытут адкрытай адукацыі. Наведвальнікі новага кінатэатра могуць патрапіць у адкрыты космас, зазірнуць у залы Траццякоўскай галерэі, убачыць сцэну МХТ імя А. П. Чэхава і Рахманінаўскую залу Маскоўскай кансерваторыі, прайсціся па вуліцах сталіцы ў часы сярэбранага веку.

Агляд цікавінак ад Дар'і ЧАРНЯЎСКАЯ

Землякі

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ

Брыганціны
Валянціна Лукшы

Умаёй хатняй бібліятэцы беражна захоўваецца кніга «Пяцьдзесят чатыры дарогі» з біяграфіямі беларускіх пісьменнікаў. Само па сабе ўнікальнае выданне, яно дарагое і тым, што падарана на дваццацігоддзе маімі першымі настаўнікамі ў літаратуры Уладзімірам Багдановічам і Валянцінам Лукшам.

Памятаю той дзень, калі ў нашу сціпную кватэру на ўскраіне Полацка завіталі два літаратары, дарослыя дзецюкі, на дзесяць год старэйшыя за мяне з гэтым сваім падарункам!.. Гэта была падзея не толькі для мяне, але і для маіх мамы з татам.

Калі я першы раз з'явіўся на пасяджэнне літаб'яднання «Крыніцы» пры наваполацкай газеце «Хімік», ужо ведаў, што ім кіруе паэт, адзін з першабудуўнікаў Наваполацка Валянцін Лукша. Я бачыў і чытаў яго кнігі «Наша полацкая прафесія», «Гарады будуюцца сёння», сустракаўся з падборкамі яго вершаў у рэспубліканскіх газетах і часопісах. Чуў, што паэт вярнуўся ў родны горад з Мінска, дзе працаваў у газеце «Чырвоная змена», працуе ўласным карэспандэнтам Беларускага радыё. У маім жыцці было нямаля цікавых супадзенняў, бо праз колькі гадоў я таксама стаў уласным карэспандэнтам, затым, як і ён, узначаліў адну з рэдакцый нашага радыё і нават жыў у доме, дзе была Лукшава кватэра.

Але тады я гэтага ўявіць не мог і з заміраннем сэрца слухаў прысуд мэтра пра мае юначыя радкі. «А што, нядрэнна, — сказаў тады Валянцін Антонавіч, — будзем друкаваць!»

Наваполацк ў той час быў горад невялікі, і, здаецца, усе адзін аднаго ведалі. Таму Лукша проста купаўся ў промнях славы. Здаецца, і радаваўся гэтаму, і крыху саромеўся.

Дапамог мне бліжэй сысціся з паэтам яго даўні сябар, выдатны журналіст Валодзя Багдановіч. Іх стасункі па жыцці працягваліся аж да апошніх дзён Багдановіча, які пакінуў гэты свет супрацоўнікам «Вожыка» дваццаць год таму.

Яднала нас з Лукшам тое, што абодва мы былі карэннымі палацкамі, што ён скончыў лясны тэхнікум, які месціўся на вуліцы, дзе я жыў з бацькамі, і, безумоўна, любоў да роднай паэзіі. Лукша мог на памяць чытаць многія вершы Рыгора Барадуліна, Анатоля Вялюгіна, Пімена Панчанкі.

Неўзабаве пасля нашага знаёмства ён канчаткова перабраўся ў Мінск, але нашы сустрэчы працягваліся. Не раз я заседжаўся ў яго рабочым кабінце ў «Чырвонцы», потым — на Беларускаму радыё, сустракаліся і на калідорах выдавецтва «Юнацтва», якое ён узначальваў. Ён з гонарам гаварыў пра свае поспехі, знаёміў са сваімі сямейнікамі, цікавіўся тым, чым жыў я.

Лукша быў сапраўдны працаголік. З вершамі, здаецца, не развітаўся ні на гадзіну, з іх пачынаў кожную сваю раніцу. А яшчэ ж пісаў прозу, сцэнарыі, лібрэта для опер, тэксты для песень. Яго славуэта разам з Ігарам Лучанком песня «Стаяць на рэйдзе нашы брыганціны» літаральна штотдня гучала па радыё, выконвалася на канцэртах.

Той, хто працаваў пад яго кіраўніцтвам на радыё ці ў выдавецтве, успамінае яго як чулага, умелага кіраўніка, уважлівага да кожнага чалавека.

У апошнія гады свайго жыцця ён шмат хварэў, і нялёгка было пазнаць пры сустрэчах заўсёды ўсмешлівага, бадзёрага, абаяльнага Валянціна.

«І сотні вёрстаў, сто дарог прайсці нам, калі яны уздымуць крылы белыя...» Так ён пісаў пра рамантычныя брыганціны, маючы, пэўна, на ўвазе і ўласныя вершы. Жыццёвы шлях закончыўся, а вершы, яго брыганціны, выйшлі ад прычыла і ў моры паэтычнага слова ўздымаюць белыя крылы.

Бязлітасная лодка лёсу

Вядомаму палітычнаму дзеячу
Беларусі Пятру Міронавічу
Машэраву ў лютым
споўнілася 100 гадоў

Ён нарадзіўся 13 лютага 1918 года ў вёсцы Шыркы Сенненскага раёна Віцебскай вобласці. З юнацкіх гадоў бацькі прывучылі яго да фізічнай працы, а таму добра ведаў смак здабытага хлеба, дзе ён ні працаваў. І невядома пасля ў самых выключных сітуацыях рашэнне складаных пытанняў браў на сябе. Напружана працаваў сам і прымушаў гэтак жа ставіцца да справы іншых. Дзякуючы сваёй працавітасці і вялікім здольнасцям, ён вырас да сакратара ЦК Кампартыі Беларусі, затым — да другога сакратара, а з 1965 года — да першага сакратара ЦК. Праз год ён стане кандыдатам у члены палітбюро ЦК КПСС і членам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР. За заслугі перад народам П. М. Машэраву былі прысвоены высокія званні Героя Савецкага Саюза і Героя Сацыялістычнай Працы, ён узнагароджаны сямю ордэнамі Леніна.

Вобразна кажучы, партыйны «замак», дзе два разы на месяц праходзілі пасяджэнні бюро ЦК, быў не спавадальнай для яго членаў, а магутным творчым цэнтрам, дзе абмяркоўваліся пытанні, цесна звязаныя з палітыкай, эканомікай, ідэалогіяй. Можна ўпэўнена падкрэсліць, што ніводная галіна эканомікі, народнай адукацыі, культуры не выпала з поля зроку Пятра Міронавіча. Гэта менавіта пры ім былі створаны акадэмічныя інстытуты электронікі, тэхнічнай кібернетыкі і шэраг іншых НДІ. Гэта ён вельмі часта наведваўся ў школы, тэхнікумы і вышэйшыя навучальныя ўстановы, дзе ўкаранялася нешта новае ў сістэме навучання альбо выхавання. Гэта ён, калі працаваў яшчэ першым сакратаром ЦК ЛКСМБ, стаў ініцыятарам стварэння часопіса «Малодосць», пераўтварэння альманаха «Советская Отчизна» ў штомесячны часопіс «Нёман», стварэння выдавецтваў «Мастацкая літаратура», «Юнацтва», а крыху пазней — будаўніцтва Дома літаратара.

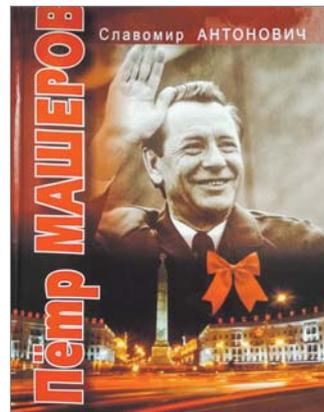
Вядома ж, тыя людзі, якія кіравалі краінай, як, уласна кажучы, і сам Пётр Машэраў у першую чаргу, пакінулі яркі след у памяці народа сваімі справамі, сваёй асобай. Але іх не трэба абагаўляць, пісаць з іх іконы. Яны былі такімі ж людзьмі, якія ўвасаблялі ў сабе не толькі поспехі, дасягненні, але і недахопы — як асабістыя, так і свайго часу, сваёй сістэмы. Менавіта таму аб'ёмная і шматгранная фігура Пятра Міронавіча Машэрава выклікае вялікі інтарэс да яго

Іван Шамякін, Іван Мележ, Пётр Машэраў. Мінск, 1960-я гг.

дзеясці ў палітыкаў, гаспадарчых і партыйных дзеячаў, пісьменнікаў. Не выключэнне і кніга Славаміра Антановіча, якая выйшла на пачатку гэтага года з друку ў выдавецтве «Смэлтак» агульным тыражом у 2000 асобнікаў. У гістарычна-публіцыстычным рамане «Пётр Машэраў: Жыццё. Лёс. Памяць» знаходзіць прамое прадаўжэнне і развіццё ідэйна-эстэтычна канцэпцыі пісьменніка (яна адлюстраваная ў найбольш вядомых яго раманах «У жніўні 91-га», «Прывіды Мажэйкаўскай крэпасці», «Чорны вір Нёмана», «Дыверсант Сталіна»). Параўнальна кампактныя часткі твора даюць аўтару магчымасць на падставе пэўных архіўных дакументаў разгледзець і асэнсаваць тую ці іншую з'яву ў грамадстве альбо парадавацца разам з чытачом рамантычна-ўзвышанаму ідэалу ці добруму, вялікаму і моцнаму пачуццю мужа і рашучага, добрага і шчырага героя гістарычна-публіцыстычнага рамана — Пятра Машэрава.

Розныя праходзяць перад чытачом твора людзі. Тут і ягоны бацька, якога ў 1937 годзе па лжывых даносах адна-вяскоўца арыштавалі сатрапы НКВС (адпраўлены на лясараспрацоўкі, назад не вярнуўся), і маці Дар'я Пятроўна (выхавала трох дачок і двух сыноў, загінула ад рук фашыстаў у верасні 1942 года). На старонках твора апавядаецца пра студэнцкія гады Пятра ў сценах Віцебскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя С. Кірава, ягоныя сустрэчы з братам Паўлам, сёстрамі Вольгай, Надзеяй, Матронай,

яго заляцанні да будучай жонкі Паліны, пра ўзаемаадносінны Паліны Андрэўны з ягонай сяброўкай Таццянай Прытыцкай, дзелавы перамовы Пятра Міронавіча з паплечнікамі па партыі і такімі вядомымі партыйнымі, дзяржаўнымі дзеячамі, як Леанід Брэжнеў, Андрэй Грамыка, Тодар Жыўкаў, Фідэль Кастра ды іншымі.

Славамір Антановіч з уласцівай яму, як юрысту, уседлівасцю і скрупулёзнасцю ўсё глыбей пагружаецца ў метафізічныя рэаліі беларускай рэчаіснасці і гісторыі, даследуе метадыку працоўнай дзейнасці вядомага кіраўніка краіны Пятра Міронавіча Машэрава. У чарговай кнізе аўтар імкнецца перадаць нашчадкам матывы эпохі, у якой жыў рэальны герой яго твора. Тут і вера ў прыгажосць свету і разнастайнасць, бязмежжа людскіх характараў хлебарабаў, шахцёраў, навукоўцаў, студэнтаў, землякоў, з якімі часта сустракаўся кіраўнік дзяржавы, працу якіх вельмі шанавалі, і жахі вогненнага ліхалецця, і свежае дыханне Вялікай Перамогі, і прамяністасць кожнага стваральнага дня. Змяняліся сацыяльна-культурныя, грамадска-палітычныя абставіны ў краіне, якія добрасумленна адлюстраваны пісьменнікам у ягоным творы.

Па сутнасці, Славамір Антановіч працаваў над вышэйзгаданай кнігай ва ўмовах, экстрэмальных для прыроды яго таленту. Паколькі перад былым студэнтам Мінскага радыётэхнічнага інстытута і Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (юрыдычны факультэт) знік той звыклы і добра знаёмы мосцік, з якога, па вызначэнні філосафа, вялікая з'ява бачыцца на адлегласці, а час рассыпаўся на «дробязныя сацыяльна-бытавыя крышталікі». Аднак пісьменнік змог пераарыентавацца і літаральна ўбачыць, сканцэнтравачь увагу чытача на тых эпізодах жыцця і дзейнасці Пятра Міронавіча Машэрава, ягоных чалавечых якасцяў, якія ўласцівы вялікаму палітычнаму лідару, стратэгу і інтэлігенту высокага рангу. Пра гэта сведчаць не толькі ягоныя сустрэчы з былымі расонскімі падпольшчыкамі і партызанамі Міхаілам Якімовічам, Антанінай Езуітавай, Пятром Хамчаноўскім, але і такімі вядомымі ў краіне творцамі, пісьменнікамі з вялікай літары, як Іван Мележ, Андрэй Макаёнак, Іван Шамякін, Аляксей Карпюк, Пятрусь Броўка, Анатоль Вялюгін, Міхаіл Савіцкі, Элем Клімаў ды іншымі.

Нездарма, напэўна, творца прыгадаў у кнізе і такі выпадак, звязаны з правядзеннем рэспубліканскага семінара па праблемах развіцця вёскі, удзел у якім бралі і пісьменнікі.

« — Дык што гэта ты, Андрэй Ягоравіч, тут прысеў? Мабыць, праца гэтых людзей цябе не цікавіць? — Стаміўся я вельмі, Пётр Міронавіч, ногі падводзяць, — паспрабаваў апраўдацца пісьменнік.

— Чулі? Ногі ў яго падводзяць... Дык я ж амаль на тры гады за цябе старэйшы, ды і іншыя таксама... І нічога не здарылася з нашымі нагамі.

І больш да самага вечара ён з Андрэем Макаёнкам не размаўляў...

І толькі пасля таго, калі ў адным з Палацаў культуры Баранавіцкага раёна былі падведзены вынікі семінара, здарылася нечаканае. Машэраў падышоў да Макаёнка, абняў яго і сказаў:

— Даруй, дарагі Андрэй, я ж нічога не ведаў. Яшчэ раз прашу: не крыўдуй на мяне і даруй. Макаёнак, як звычайна ў падобных выпадках, моцна пачырванеў, усміхнуўся, а потым на ягоных вачах выступілі кропелькі слязінак...

Чаму папрасіў прабачэння ў пісьменніка партыйны дзеяч краіны, а не наадварот?

Адказ на гэтае пытанне будзе знойдзены, хто прачытае твор Івана Шамякіна «Аповесць пра сябра», дзе ёсць наступныя радкі: «Шалёная міна, невялікая, бліскучая, узяла на дыбы зямлю каля самай варонкі, каля ног, абляпіла гразню і жывога, і мёртвага. Яшчэ раз пранесла? Не. Праз імгненне ў астыўшых ботах ён адчуў гарачыню. Асколкі пасеклі ногі. І не змог ён нават падняцца, каб перавязаць сам сябе... У Краснадары ногі вылечылі. Але на ўсё жыццё засталіся там трынаццаць асколкаў»...

Машэраў, які сам быў двойчы паранены ў баях з фашыстамі, добра разумее, як можна жыць з гэтакімі нагамі.

Партыйны лідар рэспублікі, як сведчыць кніга, далікатна ўзважваючы тыя ці іншыя падзеі ў Беларусі і свеце на шалых эпохі, уважліва ставіўся да пісьменнікаў і іх творчасці, працягваючы клопат пра дзеячаў культуры, паляпшаў сацыяльна-бытавыя ўмовы.

...Паплечнікі Пятра Міронавіча, землякі, настаўнікі, журналісты, якія блізка яго ведалі, да гэтага часу не могуць звыкнуцца з думкай аб заўчаснай смерці вядомага ў краіне партыйнага дзеяча, бязлітасная лодка лёсу якога перакруцілася на 62 годзе жыцця. Трагічна загінуў у аўтадарожнай катастрофе.

Думаецца, гістарычна-публіцыстычны раман «Пётр Машэраў: Жыццё. Лёс. Памяць» стане яркай зоркай на неба-схіле беларускай дакументальнай прозы.

Валянцін БАРЫСЕВІЧ

СЫН БЕЛАРУСКАЙ НАЦЫІ

Пытанне праз эпохі ад Максіма Гарэцкага

Роздум пра Беларусь-радзіму, яе мінулае і будучыню пранізвае ўсю літаратурную спадчыну Максіма Гарэцкага. Надзвычай паслядоўна і таленавіта гісторыка-патрыятычная праблематыка ў яго творчасці выявілася ў драматычны час рэвалюцый 1917-га і наступных гадоў, калі ў беларускага народа ўзнікла перспектыва дзяржаўнага самастварэння. Аб гэтым сведчаць два знакавыя творы пісьменніка — аповесці «Ціхая плынь» і «Дзве душы».

Аповесць «Ціхая плынь» пісалася М. Гарэцкім на працягу 1917—1918 гадоў. Якраз тады перад беларускім народам паўсталі праблемы нацыянальнага і дзяржаўнага самавызначэння. Мастацкімі сродкамі ў гэтым творы пісьменнік сцвярджае: ніхто, ніякая знешняя сіла не зацікаўлены бараніць Беларусь і беларусаў; настаў час насельнікам «забытага краю» прагнуцца ад «сумных сненняў». «Ціхая плынь», як і ўся спадчына М. Гарэцкага, вызначаецца глыбокім мастацка-філасофскім роздумам аб мінулым і будучыні беларускага народа. Ідэал новай, маладой Беларусі, абуджанай і адроджанай дзеля таго, каб «народ наш жыў па-беларуску, радзіў сваіх інтэлігентаў, бліжэй кажучы — шчырых маладабеларусаў, а не палякаў з «Забранай Літвы» і не русакоў «с Западно-го краю», выразна прасочваецца ў гэтым дасканалым творы.

Драматызм лёсу Беларусі і беларускага народа прыносіць боль і пакуты М. Гарэцкаму, але спадзяванне, што народ здабудзе годную будучыню, ніколі не пакідала яго. Гэта было важнай ідэяй-марай пісьменніка. Сваю мастакоўскую мэту ён бачыў у тым, каб «...паказаць беларусу, у якой пушчы ён блудзіць і дзе ляжыць яму дарога на поле, шырока-далёкае, роднае поле вольнага жыцця»...

Распавядаючы пра выдатны розум і вайсковы спрыт князёў Лугвеневаў, М. Гарэцкі даводзіць, што раней слынных і вартых людзі былі сынамі і гаспадарамі гэтай зямлі, пра іх добрыя справы пісалі свае і чужыя хронікі. Неаднойчы ў творы М. Гарэцкі падкрэслівае: там, дзе некалі шумела вольная рада магутных і ганарлівых продкаў «нашай белае косці», там, дзе звонеў звон рады і бразгала «гострае шабелле», зараз запустэчана. Дэтальна, з выразным сумам аўтара-апалядальніка, прысутнасць якога ў аповесці «Ціхая плынь» прасочваецца выразна як свядомая творчая стратэгія, апісваецца, як паступова ўсё разбураецца, трухлее, гіне. Знакамітае ў мінулым мястэчка забыта шумным светам і «ціха спіць». Мастацкімі сродкамі М. Гарэцкі даводзіць прычыны вымірання краю. Адна з галоўных, — і гэта выразна прачытваецца ў падтэксте, — заключаецца ў тым, што не засталася тут сапраўдных гаспадароў, якія б з гонарам апекаваліся родным краем і сваім народам. Ужываючы былінна-сказавую стылістыку апаведу, аўтар уздымае вострую для таго часу праблему выхавання, фарміравання нацыянальна свядомай грамадскай эліты, блізкай да жыцця народа інтэлігентнай, сыноў-будзіцеляў і збавіцеляў. Гэта было надзвычай актуальным у той час, калі пісаў твор.

Выразна гуманістычная, адраджэнца-асветніцкая канцэптуальнасць аповесці рэалізуецца на ўзроўні аўтарскага светаадчування і ўвасабляецца ў многіх лірыка-іранічных ці філасофска-роздумных пазасюжэтных развагах аўтара-апалядальніка. Вось, напрыклад: «Жыццё, жыццё! Мы ўсе прыходзім на свет хто песьняром, хто разьбяраром, а хто і тым і сім патроху. Мы ўсе гады працывання нашага розуму — рэфарматары нягоднага старога, будаўнікі лепшай сацыяльнасці, слаўтыя настаўнікі ці добрыя разбойнікі... Але часта часта жыццё нічагусенькі не пакідае нам і робіць жаласнымі старцамі без пары. ...Надышлі гады жыццёвага амбарасу і бясконцага дурнога клопату — і знішчылі творчую радасць, растапталі дыямент у пабітым шкле, з паэта зрабілі быдліну».

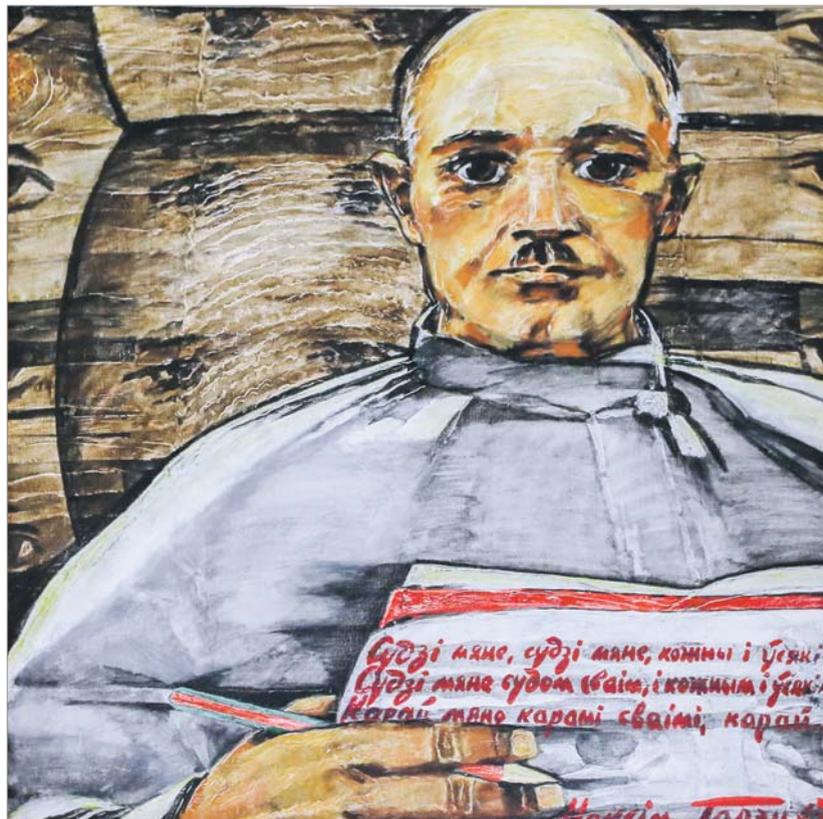
Разуменне Бацькаўшчыны, радзімы ў творах М. Гарэцкага звычайна звязана з беларускай вёскай, якая, на думку аўтара, асноўная матэрыяльная і духоўная сфера беларуса. «Будучыня адраджэння беларусаў залежыць ад селяніна», — сцвярджаў яшчэ ў 1914 годзе аўтар «Ціхай плыні». За мастацкімі вобразами і лірыка-філасофскімі абагульненнямі выразна прачытваецца думка Максіма Гарэцкага аб абавязку народнай інтэлігенцыі сплациць доўг беларускай вёсцы, Бацькаўшчыны. Неабходнасць гэтага глыбока ўсведамлялася пісьменнікамі-адраджэнцамі пачатку ХХ стагоддзя — Цёткай, Янкам Купалам, М. Багдановічам, Якубам Коласам, Змітраком Бядулем і іншымі.

Далейшыя пакутлівы і драматычны лёс Бацькаўшчыны і яе сыноў М. Гарэцкі прасачыў у наступных, 1919 годзе, праючы паказаўшы антынародную сутнасць большавізму ў аповесці «Дзве душы».

Час напісання аповесці «Дзве душы» — 1918—1919 гады. Гэта драматычна складаны і супярэчлівы час, калі вырашаўся лёс Беларусі. Асноўны сюжэт твора — гісторыя Ігната Абдзіраловіча. Гэта яго аўтар надзяліў «дзвюма душамі». Герой М. Гарэцкага жыве ў першыя гады савецкай улады, у імкліваю эпоху, якая не дае часу для роздуму: варта ці не прымкнуць да большавікоў, што яны зробіць добрага для краіны і для беларусаў, ці дапамогуць беларускаму народу рэалізаваць сваё адвечнае права «людзьмі звацца»... Тая эпоха патрабавала ад чалавека прымаць не толькі хуткае, але і правільнае рашэнне...

Герой, як можа здавацца, занадта доўга не можа вызначыцца ў сваіх грамадскіх ідэалах, і ў гэтай акалічнасці, несумненна, заключаецца важная аўтарская пазіцыя — асабістая стрыманасць М. Гарэцкага ў адносінах да новай улады. І менавіта таму, што герой на раздарожжы, бачыцца ўдумлівае, аб'ектыўнае і праўдзівае адлюстраванне рэчаіснасці пісьменнікам.

Вельмі выразна характарызуецца большавіцкі парадокс праз душэўныя пакуты малодшага брата Абдзіраловіча — Васіля. Ён далучыўся да большавікоў, паверыў іх абяцанням зрабіць лепшым жыццё працоўнага народа.

Уладзімір Стальмашонак «Максім Гарэцкі», 1983 г.

Пануры і змрочны, у глыбокім роздуме ён вяртаецца з вёскі, дзе павінен быў рэквізаваць у сялян збожжа. На пытанне Абдзіраловіча, як сяляне ўспрымаюць гэта, са змрочным гумаром Васіль адказвае: «Як прымаюць? Вот так сабе, як і гдзе: дзе каламі, дзе чым» [1, с. 81]. Выконваючы заданне партыі па харчразвёрстцы, Васіль убачыў канаючую ад нястачы і голаду сялянскую вёску.

Вобразы змагароў за беларушчыну — Ірыны Сакавічанкі, Міколы Канцавога і Міколы Сухавяя — пазначаны ледзь прыкметнай аўтарскай сімпатыяй. Аднак, думаецца, пісьменнік у гэтым дыскусійным творы даў права голасу найперш тыповым прадстаўнікам розных ідэалагічных і грамадска-сацыяльных груп. Не дэманструючы свае сімпатыі і меркаванні, ён прадстаўляе магчымае кожнаму з чытачоў складзіць сваё ўражанне пра драматычную эпоху і яе герояў. Тым не менш праз вобразы інтэлігентаў, якія марылі аб сапраўдным адраджэнні Беларусі і не ішлі на кампраміс з новай уладай, М. Гарэцкі выказаў і свае погляды на супярэчліваю сучаснасць і вельмі няпэўную для адраджэння будучыню. Герой-адраджэнцы ўсё ж надзелены аўтарскай спагадай, хоць галоўны герой, Абдзіраловіч, неадназначна ставіцца нават да Ірыны Сакавічанкі, якую раней кахаў, і да яе паплечнікаў па адраджэнцаў дзейнасці Сухавяя і Канцавога. Гэтыя людзі Абдзіраловіча і прыцягваюць, і адштурхоўваюць. Абдзіраловіч упэўнены, што неабходна адраджаць Беларусь, ён страчэна абураны заявай князя Гальшанскага аб адсутнасці на Беларусі класавай барацьбы. Але, разам з тым, яго бянтэжыць і адштурхоўвае «заядласць знаёмых яму адраджэнцаў у выяўленні нацыянальнага пачуцця».

Адраджэнне павінна было ахапіць не толькі бела-арускае сялянства, што заўсёды было і застаецца вельмі складанай задачай, але і іншыя сацыяльныя слаі. Несумненна, што М. Гарэцкі выказвае сваю пазіцыю

і праз Міколу Канцавога, для якога самым бялічым было тое, што на Беларусі, апрача большавікоў-прышэльцаў, у большавізме апынуліся і найгоршыя беларускія людзі, рэнегаты і праціўнікі ўсякага адраджэння. І гэтыя людзі, што пагарджалі роднай беларускай мовай і ўсім нацыянальна беларускім, пачалі кіраваць беларускім сялянствам, усім беларускім народам.

Праз наскрозь супярэчлівыя, драматычныя абліччы сваіх герояў-адраджэнцаў у гэтым творы аўтар ставіць пытанне: што замянае беларускаму адраджэнню, чаму яно не стала асноўнай ідэяй, якая б з'яднала нацыю? І дае адказ на гэтыя пытанні праз сваіх герояў: «селяніну бліжэй і знаямей пытанне аб міру і зямлі, чымся аб беларускім адраджэнню». І большавікі скарысталіся гэтым, атрымаўшы падтрымку і перавагу ў сялян, якія вякамі марылі быць гаспадарамі на сваім кавалку зямлі. А потым справа адраджэння паступова ператварылася ў рэальную небяспеку, а ўслед за гэтым ішло «справядлівае» большавіцкае пакаранне «ворагу народа», якое, на жаль, не абмінула і аўтара аповесці.

Тым не менш М. Гарэцкі паказаў, што былі ў Беларусі героі, якія ў віхурных рэвалюцыйных падзеях рабілі настойлівыя крокі да нацыянальнага самавызначэння.

Праблема быць ці не быць беларусам паўстае і перад былым прапаршчыкам царскага войска Абдзіраловічам. Ён раней асабліва не задумваўся над тым, якой ён нацыянальнасці і што значыць быць беларусам. Але раптам у яго свядомасці адбываецца пераварот, з'явілася, як піша аўтар, нейкая няпэўнасць у самім сабе, незразумеласць, як быць далей, што рабіць, каб не ператварыцца ў звычайную трэску на хвалях бурлівай рэвалюцыйнай ракі. Чым больш разважае Абдзіраловіч сам-насам, тым больш да яго прыходзіць усведамленне, што неабходна нешта рабіць, каб выбрацца з тупіка няпэўнасці, безвыходнасці, нацыянальнай непрыкаянасці. Ён пакутуе ад думкі, што жыццё пражыта не так, многае страчана незваротна, і каб вярнуць хоць часцінку страчанага, трэба пераходзіць да дзеяння. Герой не ведае, што і як рабіць.

Чаго ж плача і дваіцца душа інтэлігента Абдзіраловіча? У большай ступені душэўныя пакуты героя абумоўлены яго ўласнай бяздзейнасцю і няпэўнасцю грамадскіх ідэалаў, бо ён доўга заставаўся пасіўным сузіральнікам у кажаным новага.

Абдзіраловіч — дзіця свайго часу, вельмі складанага і супярэчлівага. Эпоха перад кожным чалавекам ставіць праблему выбару. Няправільна зрабіўшы выбар, чалавек валіцца ў бездань. Відавочна, што Абдзіраловіч бачыць перад сабой праблему нацыянальнага выбару, у ім жыве пачуццё нацыянальнай годнасці. ...Аднак ад свядомай нацыянальнай беларускай палітыкі і ідэалогіі ён яшчэ далёкі, бо не вырашыў, куды і з кім яму ісці.

М. Гарэцкі, як мала хто з яго сучаснікаў, меў грамадзянскую і пісьменніцкую мужнасць сказаць не бяспечную на той час праўду аб рэвалюцыі і сутнасці большавізму. Гэта датычыцца вобразаў Гарэцкі і Гаршчкі — большавікоў-прыстасаванцаў, людзей, далёкіх ад грамадскіх інтарэсаў і тым больш інтарэсаў беларускага адраджэння. Несумненна, што менавіта каларытныя вобразы большавікоў у гэтым творы сталі сапраўднай прычынай замоўчвання аповесці «Дзве душы» на працягу многіх савецкіх дзесяцігоддзяў.

Аповесць «Дзве душы» і сёння прываблівае ўвагу многіх даследчыкаў, што і зразумела, бо нанова пераасэнсаваць твор, перачытаць яго — значыць яшчэ глыбей спасцігнуць сутнасць творчай задумы аўтара.

Таму твор — па-філасофску заглыблены, ідэалагічна на дыскусійны, шматгранны — выклікае жывую цікавасць і сёння, хоць быў напісаны амаль стагоддзе таму.

Аповесць «Дзве душы» застаецца актуальнай і таму, што кожны з сучаснікаў, жывучы ўжо ў ХХІ стагоддзі, павінен разам з героямі твора адказаць на пытанне: «Што вы робіце для бацькаўшчыны, для маткі-Беларусі?» Гэтае пытанне праз эпохі М. Гарэцкі адрасуе ўсім беларусам.

Перавага нацыянальнага як часткі агульналюдскага над класава-сацыяльным, трагізм нацыянальнай гісторыі і мастацтва беларусаў знайшлі глыбокае філасофскае асэнсаванне і ў многіх іншых творах мастака слова. Але асабісты лёс пісьменніка-грамадзяніна і мысляра М. Гарэцкага, на жаль, супадаў з крыжовым пакутным шляхам усёй навуковай, патрыятычнай інтэлігенцыі, з цяжкімі дарогамі беларусаў па гістарычных завулках у пошуку сваёй дарогі да чалавечай супольнасці і нацыянальнай самакаштоўнасці.

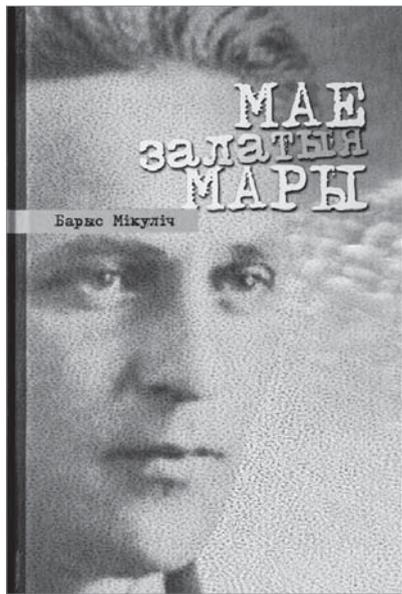
Зоя МЕЛЬНИКАВА,
доктар філалагічных навук, прафесар

ЗАЛАТЫЯ ГАДЫ, ЗАЛАТЫЯ ЖАДАННІ...

Творчая спадчына Барыса Мікуліча — яшчэ адна нерасчытаная старонка беларускай літаратуры 1920—1930-х гадоў. Ён вядомы найперш як аўтар аўтабіяграфічнага твора «Аповесць для сябе», апублікаванага ў 1987 і выдадзенага асобнай кнігай у 1993 годзе. У гэтых, па сутнасці дзённікавых, запісах мы сапраўды багата даведаемся пра жыццёвыя абставіны пісьменніка, паглядзім яго вачыма на іншых майстроў слова. Ubачым, напрыклад, зусім іншага, не ўзорна-хрэстаматыйнага Янку Купалу. Але не далучымся да спазнання творчасці самога Барыса Мікуліча.

Для таго, каб адчуваць яго стыль, манеру пісьма, трэба чытаць найперш мастацкія творы. Напрыканцы мінулага года пабачылі свет некалькі выданняў: збор твораў Барыса Мікуліча ў двух тамах і томік прозы «Мае залатыя мары», дзе змешчаны раннія творы пісьменніка, што раней не друкаваліся («Мастацкая літаратура», 2017). У падрыхтоўцы абодвух выданняў значная заслуга ўнучатай пляменніцы Барыса Мікуліча Тамары Сакаловай і рупліўцаў з бібліятэкі № 4 Бабруйска (якая, дарэчы, носіць імя творцы-земляка) на чале з загадчыцай Святланай Калютай. Менавіта з ініцыятывы супрацоўнікаў Бабруйскай бібліятэкі, якія нястомна працуюць над стварэннем розных праектаў па ўшанаванні памяці Б. Мікуліча, у 2017 годзе ўпершыню была наладжана навукова-практычная канферэнцыя «Мікулічаўскія чытанні».

Не заўсёды звяртаецца ўвага на тое, што празаічныя замалёўкі Барыса Мікуліча адметныя апісаннем, адчуваннем тагачаснага Мінска. Удалую слоўную карціну

немагчыма параўнаць нават з дакладнасцю фотаздымка. «...І ў памяці паўстае дажджлівы вечар. Мокры асфальт старой Ленінскай вуліцы. Ліхтары ў сетцы дажджу, як у срэбры. Хто помніць стары Мінск і хто любіў хадзіць дажджлівымі вечарамі па яго вуліцах, той увавіў і захаваў назаўсёды, захаваў незвычайны для іншых вялікіх гарадоў пах кветак і траў. Поля і лугоў няма, яны недзе за ўскраінамі — за Ляхаўкай, Камароўкай, Кальварыяй. Але праз гэты ўскраіны цёк у горад пах палёў...» (з «Палескай аповесці», 1946). Ні ў кога няма такіх пранікнёных апісанняў сталіцы. Дакладных настолькі, што сапраўды можна адчуць

гэты саладкаваты пах палявых кветак. Паралелі з Багдановічам невыпадковыя, як не была выпадковай зацікаўленасць постацю паэта самога Барыса Мікуліча. Яго аповесць «Развітанне» прысвечана апошнім месяцам жыцця Максіма Багдановіча.

Магчыма, не ўсё ў гэтым творы можна прыняць, трэба ўлічваць і час напісання (1947 год), і месца (Байрам-Алі, дзе апынуўся пісьменнік не па сваёй волі). Аднак тужлівая танальнасць, самотны настрой развітання з жыццём, радзімай, каханнем, творчасцю — часам падаецца, што пісаў Б. Мікуліч не пра аўтара «Пагоні», а пра сябе. Столькі там прыхаваных алюзій!

Нават тая музыка, што называў аўтар аповесці голасам натхнення М. Багдановіча, музыка, якую нельга было стрымліваць, абмяжоўваць, а можна было толькі аддацца яе волі, — гучыць і ў лепшых радках Барыса Мікуліча. Нібыта сапраўды ён ішоў следам за голасам натхнення, забываючыся пра ўсё на свеце, а пасля... «рэчаіснасць брала яго ў бязлітасныя абдымкі», і ён вяртаўся да абавязковых штучна-пафасных захапленняў новай сацыялістычнай рэчаіснасцю.

Па-іншаму можна прачытаць і эпізод, дзе Максім Багдановіч сустракаецца з дзяўчынай Веранікай, што чытае ягоны «Вянок», нібыта можна захапляцца паэзіяй, калі ты ўцякаеш ад вайны. Едучы ў цягніку фактычна на развітанне з Беларуссю, Багдановіч пакутліва разважае: «Ды і хто з іх ведае, што ён паэт? Колькі з іх умее чытаць? Як можа трапіць да іх кніжка, надрукаваная невялікім тыражом у друкарні пана Марціна Кухты?»

Ці многія са штодзённага атачэння Барыса Мікуліча, безаблічнага сьсылнага, ведалі, што ён пісьменнік? Залатыя мары пра тое, што кніга будзе надрукаваная і дойдзе да чытача... Але ж і тую напярэальную, ці не з мрой паўсталую, Вераніку Багдановіч урэшце праз некаторы час сустрэў жабрачкай ля царквы Шмат сімвалічнага.

У аповесці вершы Багдановіча цыту юцца мала. Але вось гэтыя радкі

*Я хлеба ў багатых прасіў і маліў, —
Яны ж мне каменні давалі, —*

згадваюцца тройчы. І зусім не верыцца, што Барыс Мікуліч хацеў акцэнтаваць увагу чытача на сацыяльных матывах у творчасці паэта. Гэта таксама — пра сябе, пра свае адчайныя пошукі праўды, калі атрымліваў каменне замест хлеба.

Творчая манера Барыса Мікуліча адначасова і пазнавальная (адразу адчуваеш стылістыку 1930-х), і ўнікальная (ён умеў спалучаць, здавалася б, неспалучальнае: тонкі, па-багдановічаўску няўлоўны лірызм з ідэалагічнай зададзенасцю). Вядома, многае ў творах пісьменніка капакалення 1920—1930-х патрабуе дадатковага тлумачэння, сарыентавацца ў тэмах, сюжэтах і іх сувязі з біяграфіяй пісьменніка змога толькі абазнаны, падрыхтаваны чытач, філолаг, даследчык літаратуры. Праўда, менавіта на такую чытацкую аўдыторыю, для якой відавочна, што экзатычныя сюжэты і нязвыклыя геаграфічныя дэкарыцы браліся не з уражанняў падчас творчай камандзіроўкі, найперш і разлічана выданне.

Жана КАПУСТА

Пялёсткі паразумення, альбо Ключы ад Паднябеснай

Днямі ў прэс-цэнтры БелТА адбылася прэзентацыя паэтычнага зборніка «Пялёсткі лотаса і хрызантэмы. Сто паэтаў Кітая XX стагоддзя». Анталогія пабачыла свет у выдавецтве «Мастацкая літаратура». Пад вокладкай значыцца: укладальнік — Алесь Карлюкевіч, пераклаў з кітайскай мовы Мікола Мятліцкі. Кніга — лагічны працяг выдання 2012 года «Пад крыламі Дракона. Сто паэтаў Кітая», дзе былі сабраны творы, напісаныя ў розныя эпохі: ад вершаў Цюй Юаня, які жыў яшчэ да нашай эры, да вершаў Бянь Чжыліня, прадстаўніка XX стагоддзя.

Мінулае стагоддзе было для Кітая няпростым. Вершы, якія ўвайшлі ў анталогію, адлюстроўваюць усе складанасці, з якімі сутыкнуўся кітайскі народ, усе этапы, якія прайшла краіна ў сваім развіцці і станаўленні. «Зборнік дае беларускаму чытачу ўнікальную магчымасць паглядзець на свет вачыма звычайных жыхароў і адчуць іх перажыванні, зразумець, пра што яны думалі і марылі. Любоў да Радзімы, рамантычныя моманты, замалёўкі краявідаў, нават побытавыя падрабязнасці — упэўнены, беларускія сябры пазнаюць і сябе ў многіх радках і лепш зразумеюць менталітэт кітайскага народа. Спадзяюся, гэта кніга — своеасаблівы ўнёсак на шляху ўмацавання сяброўства паміж нашымі дзяржавамі», — зазначыў Цюй Цымін, Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Кітайскай Народнай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь.

«Паэты пішуць на мове сэрца, — дзяліўся ўражаннямі Мікола Мятліцкі, — таму кожны, хто прачытае гэту кнігу, будзе мець ключы ад Кітая, бо зразумее, як шмат агульнага паміж нашымі народамі: яны судакранаюцца болевымі кропкамі... Зараз Кітай — дзяржава з моцнай эканамікай. А наколькі там моцны духоўны патэнцыял! Калі б свет зачараваўся гэтай прыгажосцю, жыццём на нашай маленькай планеце палепшылася б...»

Паміж Беларуссю і Кітаем не адзін год трывалы культурны і эканамічныя сувязі, пашыраецца супрацоўніцтва. У найбліжэйшых планах замежнага сябра — выдаць і беларускіх пісьменнікаў, пераствораных па кітайску: анталогію сучаснай паэзіі і прозы, а таксама дзіцячую літаратуру.

Таццяна БУДОВІЧ-БАРАДУЛЯ

Дзіўнаспевы пачуццяў

у новай кнізе Міколы Шабовіча

Мікола Шабовіч добра вядомы як вьдатыны гумарыст. Аўтар кнігі «Хор болей не спявае» (2008 г.), уганараванай Рэспубліканскай літаратурнай прэміяй «Залаты Купідон», зборніка літаратурных пародый «Прыколы ад Міколы» (2015 г.). А вось у якасці таленавітага лірыка паэт і перакладчык раскрыўся ў зборніку «Маладыя мрой маладога лета», які пабачыў свет напрыканцы 2017 года ў прыватным выдавецтве «МінКоПрынт». Пра гэтае выданне станоўча адгукнуліся не толькі філолагі, ветэраны педагагічнай працы, але і маладыя настаўнікі.

Цэнтральнае месца ў новай кнізе Шабовіча займае тэма кахання. Паэт жыве ўспамінамі пра маладыя гады, калі сэрца не ведае спакою, і верыць, што не ўсё яшчэ страчана. Мікола Шабовіч піша з вялікім пачуццём.

*Будзь заўсёды зямной
такой,
Ад якой нават боль
сціхае.
Растрывож мой начны
спакой
Дзіўнаспеўным сваім
«кахая».*

Вершы характарызуюцца глыбокім лірызмам і вобразнай напоўненасцю, што яскрава паказвае эмоцыі і перажыванні закаханых. З асаблівай пясчотай адлюстроўваюцца інтымныя пачуцці.

У раскрыцці тэмы кахання выкарыстоўваюцца такія мастацкія формы, як трыпціх і дыпціх. Мы знаходзім іх у раздзеле «Дзень Святога Валянціна». Лірычны герой успамінае шчаслівыя дні маладосці і шкадуе, што шляхі закаханых разышліся:

*Сягоння Дзень Святога Валянціна.
Дзень закаханых. Што ж тады, скажы,
Разбегліся дзве лёсу пуцявіны,
Пачуцці ўраз распяўшы на крыжы.*

Заслугоўвае ўвагі цыкл вершаў «Твая прафесія — настаўнік». Сам Мікалай Віктаравіч пяць гадоў працаваў на ніве адукацыі ў Вілейскім раёне. Паэт піша:

*Ад сівай даўніны мудрых думак сувой
Не згубіўся ў вяках і сягоння дарэчы:
«...Прад матуляй уклеччы, Айчынай сваёй,
А яшчэ прад настаўніцай першай уклеччы».*

Мікола Шабовіч адчувае віну перад сваімі настаўнікамі, якія ўжо пакінулі гэты свет, за тое, што «...не сказаў расчуленага слова, / Калі яго маглі вы шчэ пачуць». І выказвае гонар за прафесію настаўніка:

*І веру я, што час настане
І скажа хтось,
пражыўшы век:
«Мая прафесія —
настаўнік!
І я — шчаслівы чалавек!»*

Тэма малой радзімы для Міколы Шабовіча — адна з найважнейшых. У раздзеле «З бадзенеўскага шытка» змешчаны вершы, у якіх паэт перадае пачуцці ад краявідаў роднага краю, захапленне яго прыгажосцю. Пейзаж у вершах Шабовіча спадарожнічае настрою лірычнага героя, яго перажыванням.

Зборнік Міколы Шабовіча «Маладыя мрой маладога лета» — прыкметная з'ява ў сучаснай беларускай літаратуры. Ён яскрава выяўляе самабытны талент паэта, якому «так хочацца быць патрэбным не толькі сябрам — Радзіме».

Аляксандр ЖУКОЎСКИ

ПАД ЛІХТАРНЫМ СВЯТЛОМ

Ці можа сучасны беларускі пісьменнік выйсці з ценю Караткевіча?

Так вызначылі тэму гутаркі на прэзентацыі кніг Уладзіміра Караткевіча, якія выйшлі ў выдавецтве «Папур» («Дзікае паляванне караля Стаха», «Чорны замак Альшанскі», «Зброя», «Хрыстос прызямліўся ў Гародні» і інш.). Кожны з пісьменнікаў, якія сабраліся выказаць свае меркаванні, маюць творчыя ці навуковыя зацікаўленасці: пісьменніца Людміла Рублеўская, Зміцер Дзядзенка (гісторык, аўтар кнігі «Зямля Караткевіча», бард), Дзяніс Марціновіч (аўтар кнігі «Жанчыны ў жыцці Караткевіча»), Ганна Кісліцына (літаратурны крытык, загадчык аддзела тэорыі і гісторыі літаратуры Інстытута мовы і літаратуры Акадэміі навук Беларусі).

Ганна Кісліцына: «Тэма гутаркі нарадзілася ў сеціве. Першапачаткова яна належала Зміцеру Дзядзенку, які ўслед за Караткевічам любіць пісаць пра містыку, прыгоды, жанчын, апісваць дэталі. Якія ж прэтэнзіі мае Дзядзенка да літаратурнай сітуацыі: чаму сённяшні пісьменнік павінен выходзіць з ценю Караткевіча?»

Зміцер Дзядзенка: «Усіх пісьменнікаў, якія пішуць у гістарычным жанры, параўноўваюць з Караткевічам, бо ён стварыў канон гістарычнай прозы. А быць другім у гэтым каноне — неяк не камільфо...»

Г. К.: «Сам Караткевіч згаджаўся быць у цені Дзюма. Ён казаў пра сябе: «Я — беларускі Дзюма...» і ганарыўся гэтым. Зараз з Караткевічам найбольш параўноўваюць Людмілу Рублеўскую. Ці крыўдна, калі параўноўваюць з Караткевічам?»

Людміла Рублеўская: «Мяне заўжды напружвае ўменне нешваць цэтлікі, каб паглумачыць, што гэта нешта вартае. Беларускі Рэмарк, беларускі Шэкспір, беларускі Пушкін... Падобныя вызначэнні трэба дзяліць на два, на тры, на чатыры. А хто каго пераймае? Згодна з адным з антычных філосафаў, у свеце ўсяго чатыры сюжэты. Я пішу тое, што хачу, што цікава мне. А які цэтлік навесяць... Мяне гэта не крапае і не датычыцца. Калі спрабуеш зрабіць штосьці наадварот, атрымаецца фактычна тое самае, калі б ты кагосьці пераймаў».

Дзяніс Марціновіч: «Выбрацца з-пад ценю Караткевіча ў сучасных умовах немагчыма апырыся. Мне здаецца, не зусім этычна параўноўваць Караткевіча і сучасных пісьменнікаў хаця б таму, што тады існавала іншая сітуацыя. Пісьменнік пісаў твор, які велізарным накладам ішоў у бібліятэкі, пасля — новы твор, які зноў ішоў у бібліятэкі. Яму не трэба было распаўсюджаць наклад, рэкламаваць свае творы. Пакуль у нас не склаўся літаратурны рынак, ніводны пісьменнік, які б таленавіты ён ні быў, поспеху не дачакаецца. Некалі ў дыскусіі Людміла

Фота Таццяны Біласіной.

Рублеўская выказала думку: калі б зараз у нас з'явілася Джоан Роўлінг і напісала «Гары Потэра», яе ніхто б не заўважыў...»

Г. К.: «А ўвогуле, з чаго складаецца «ценя Караткевіча»? Што стаіць за яго імем: жанр, стыль, цікавасць да гісторыі, містыка? Што любяць у Караткевіча?»

Дз. М.: «Цікавасць да гісторыі, любоў да Беларусі, рамантыку. Гэта адзін з нешматлікіх пісьменнікаў БССР, чые кнігі не трэба было прымушаць чытаць, яны разыходзіліся хутка. Шалёная папулярнасць савецкіх часоў, якую наўрад ці хто зможа пераўзвысці».

Аўтарская версія

Уладзімір Караткевіч — аўтар раманаў, апавесцяў, апавяданняў, якія заўсёды будуць запатрабаваныя. Яго пяру належаць таксама творы, не разлічаныя на масавага чытача. У выдавецтве «Мастацкая літаратура» пачылі свет XVI том «Збору твораў». Рэчы, якія ў яго ўвайшлі, раней ніколі не публікаваліся. Гэта сцэнарыі мастацкіх фільмаў. З экранізаваных — «Хрыстос прызямліўся ў Гародні», «Дзікае паляванне караля Стаха», «Чорны замак Альшанскі». І зусім невядомыя — «Гнеўнае сонца» і «Апавяданні з каталажкі».

Укладальнік тома Валерыя Кустава распавядае:

— Я займалася падрыхтоўкай тэкстаў да выдання. Паколькі гэта збор твораў пісьменніка, то і кіравалася тым, што ў том увойдуць менавіта літаратурныя сцэнарыі, а не адаптаваныя рэжысёрскія. Тыя тэксты, дзе Караткевіча засталася найбольш. Таму, натуральна, яны адрозніваюцца ад варыянта, што мы можам убачыць на экранях. Тым яны і цікавыя. Перад пачаткам здымак з імі асобна працавалі рэжысёры, ствараючы рэжысёрскія сцэнарыі. Над некаторымі, напрыклад, «Дзікім паляваннем караля Стаха» і «Чорным замкам Альшанскім», Караткевіч працаваў супольна з рэжысёрамі. Па версіях сцэнарыяў можна прасачыць, як і праз якія абставіны яны змяняліся. А іх шмат: некаторыя сцэнарыі налічваюць дзясяткі версій. Пра іх адметнасці можна пачытаць у каментарыях да 16-га тома. Караткевіч быў у першую чаргу пісьменнікам з уласным светам, героямі — няпроста яму давалася «пераробка» гэтага самага свету пад кінафармац. Вядома, што пісьменнік быў не задаволены экранізацыямі сваіх твораў. У тым і важнасць, і арыгінальнасць аўтарскіх сцэнарыяў — яны даюць шанец сучасным прафесіяналам-кінематографістам увасобіць ідэі Караткевіча яшчэ больш годна.

Падрыхтавала Таццяна БУДОВІЧ-БАРАДУЛЯ

Фота Кастуся Дробова.

Добрая нагода сабрала ў адной зале вядомых навукоўцаў, акадэмікаў, даследчыкаў літаратуры. 14 лютага ў Інстытуце літаратуразнаўства імя Янкі Купалы віншавалі доктара філалагічных навук, пісьменніка Міхаса Тычыну. Як крытык і літаратуразнавец ён выступаў упершыню ў 1969-м (часопіс «Маладосць»), а першая публікацыя, якая адбылася на шэсць гадоў раней, была паэтычнай: у брэсцкай абласной газеце «Заря» ў 1963 годзе былі надрукаваныя вершы маладога паэта Міхаса Тычыны... Сёння — аўтара шматлікіх асабістых і калектыўных манаграфій, эсэ, нарысаў,

НЕВЫПАДКОВАСЦЬ ПАКЛІКАННЯ

апавесцяў, апавяданняў, спецыяліста ў галіне літаратуразнаўчай экспертызы.

Як адзначыў акадэмік Уладзімір Гніламедаў, Міхась Тычына — прадстаўнік слаўнага роду беларускай шляхты са Слуцкіна. Менавіта шляхта з даўніх часоў шмат рабіла для развіцця нашай культуры, а генетыка па-ранейшаму вызначальная. Вялікі плён творчых і навуковых здабыткаў юбіяра карэніцца ў выхаванні, сямейных традыцыях. Дарэчы, Міхась Аляксандравіч падрабязна вывучыў свой радавод, карані і мае адносіны да ўсіх Тычынаў Усходняй Еўропы. Менавіта таму і яго цікавасць да старажытнай беларускай літаратуры невыпадковая.

Літаратуразнаўца, доктар філалагічных навук Яўген Гарадніцкі, які пачынаў свой прафесійны шлях у Акадэміі навук разам з Міхасём Тычынам, прыгадаў, з чаго ўсё пачыналася: «Тады ва ўстанове працавалі карыфеі беларускай філалогіі, але і пакаленне тагачасных 30-гадовых выразна вылучалася на гэтым фоне вялікімі і прыгожымі ідэямі: Міхась Тычына, Сцяпан Лаўшук, Яўген Лецка, Ала Кабаковіч... Гэтае пакаленне было заўважнае, але не такое шматлікае, таму

вельмі істотнымі для маладых супрацоўнікаў сталі размовы са старэйшымі. Менавіта адсюль заўсёды актуальная для Міхаса Аляксандравіча тэма «Чалавек і вайна».

Сапраўды, нават пачатак жыцця самога даследчыка быў звязаны з вайной. Ён нарадзіўся ў 1943 годзе, у разгар ваеннага ліхалецця. Няпросты быў і лёс сям'і: яго бацькі, беларускія земляробы, былі двойчы рэпрэсаваныя.

На цяперашні момант Міхась Тычына даследвае праблемы тыпалогіі, вывучае працэсы і асаблівасці кардынальных змен у жыцці грамадства, якія закранаюць усе сферы, выяўляючы глыбінныя зрухі і вызначаючы напрамкі развіцця. Ён выдатны педагог, пад яго кіраўніцтвам абаранілася пяць кандыдатаў навук. Загадчык аддзела тэксталогіі Інстытута літаратуразнаўства Алена Васілевіч звярнула ўвагу на тое, што Міхась Аляксандравіч — цудоўны, пазітыўны, чалавек, заўсёды добра ставіцца да людзей, адгукаецца на просьбы калег.

Падчас працы з аспірантамі Міхась Аляксандравіч заўсёды падкрэслівае: для беларускага літаратуразнаўцы галоўнае —

Л. Р.: «Караткевіч паказаў, як можна ствараць беларускі нацыянальны міф. Ён вызначыў асноўныя складнікі: рыцарская Беларусь, інсургенцкая Беларусь (я ад сябе дадаю сюды яшчэ рэпрэсаваную Беларусь). Таксама вобраз нацыянальнага героя, які неабходны для кожнай нацыі, народа. Да яго ніхто не ствараў падобнага. А ён — стварыў, і свядома. Я працягваю гэта рабіць і лічу, што на беларускі нацыянальны міф трэба працаваць доўга».

Дз. М.: «Караткевіч стаяў на парозе тых зменаў, што адбыліся ў канцы 1980-х — пачатку 1990-х. Пакаленне людзей, дзякуючы якім Беларусь стала незалежнай, вырасла на творах Караткевіча. Ён прыдумаў міф, які потым пачалі рэалізоўваць. Ён выканаў сваю місію».

Зм. Дз.: «Караткевіч пісаў не нудна, з гумарам ставіўся да сваіх герояў, да сябе».

Г. К.: «Я знайшла ў сеціве цікавае выказванне Вольгі Мазуравай: «Мы ў Караткевіча шукаем не жанр, не стыль, а першае ўражанне ад працытання яго твораў». Помню, як сама ноччу перагортвала старонкі «Дзікага палявання»».

Л. Р.: «Галоўнае — інтанацыі, камертон беларушчыны. Гэта ў любую эпоху застаецца».

Г. К.: «Караткевіч стварыў нацыянальны канон для беларусаў. Столькі разоў скажаць слова «Беларусь» і пры тым застацца не пафасным, не нудным складана. Мне здаецца, сучасным пісьменнікам не хапае любові да беларускага, якая была ў таго пакалення».

Л. Р.: «Пачуццё гумару і самаіроніі — гэта тое, чым дарагі Караткевіч, блізкі і родны і за што мы любім яго герояў. З аднаго боку, былі гісторыкі, якія вывучалі ў архівах кожную рыску рэальных гістарычных персанажаў, а з другога, быў Караткевіч, які мог зрабіць з гэтым персанажам усё, што заўгодна. І атрымлівалася выдатна. Бо галоўнае — вынік. Калі мастак працуе над карцінай, ён можа мазануць пальцам, у натхненні рукавом нешта расцерці, кавалак газеты прыляпіць, калі трэба. Караткевіч быў менавіта такі: натхнёны, без унутранай цензуры. Караткевіч — гэта не ценя, з якога трэба выйсці, а ліхтар, у святле якога мы стаім».

Галоўнае пытанне, што абмяркоўвалі на сустрэчы, засталася адкрытым. Гісторыя ж сведчыць: у жыцці, як і ў літаратуры, былі і будуць тыя, каго непакояць чужыя лаўры. Славы і папулярнасці дасягаюць адзінкі — хто марыць не аб тым, каб кагосьці пераўзвысці ці займець большы поспех, а хто проста ідзе сваім шляхам, узнагародай прымаючы сам працэс, а не вынік.

Таццяна БУДОВІЧ-БАРАДУЛЯ

Мова народа

Чыстая, добрая, звонкая,
Шчодрая, быццам любоў,
Мова. Над роднай
старонкаю
Мала гучыць яе слоў.

Роднай зямелькі
выгнанніца,
Стала чужой для сваіх,
Толькі ж яна
не пажаліцца,
Шэпча старонкамі кніг.

Часам ваеннай навалы
Клікала ворага біць
Голасам Янкі Купалы,
(Ён з ёй умеў гаварыць!).

Жывіцца мова крыніцай
Слоў, што ідуць ад зямлі:
Ранкам, святлом,
навальніцай,
Зернем на свежай раллі.

Ясная і мілагучная
Мова твая, беларус,
Ты не саромся — агучвай:
Бохан, гарлачык, абрус.

Дзверы, сцяжынка, рамонкі,
Травы ў іскрынках расы...
Чуеш, у назвах старонкі
Продаў тваіх галасы.

Мова народа павінна
Годна гучаць у вяках.
З кнігі
Францыска Скарыны —
Нашай пісьменнасці шлях.

Шлях беларускага слова,
Крок да бяссмерця яго.

Галіна БАБАРЫКА

З кнігі працягвае мова
Шлях да народа свайго.

Рыцарам мовы

Самабытнасці нашай
выток
І дзяржаўнасці нашай
аснова —
Як крынічнай вадзіцы
глыток,
Беларуская родная мова.

На чужыне, падслухаўшы
покліч,
Што ляцеў ад Айчыны
здалёк,
Уплятаў малады Багдановіч
Бессмяротныя словы
ў «Вянок».

Мілагучна і чыста гучала:
Паэтычныя промні наўкола
Расыпаў пясняр долі
Купала,
Засяваў душы творамі
Колас.

Не лічылі тугі кашалёк
За выдатную лёсу адзнаку,
І збіралі з балот і дарог
Першавобразы Мележ,
Шамякін.

Баранілі Радзіму сыны,
Радавыя Айчынай
без шыку...
Скрыжаванні і знакі вайны
Паказаў рэаліст
Васіль Быкаў.

Караткевіч з былым
на спатканне,
Як мастак, чытачоў
запрасіў:
Чорны замак... Бяда...
Паляванне...
Васількі. Пад сярпом —
каласы.

Адвышлі... Адгучалі іх крокі,
Затапталы сляды на траве,
Ды застаўся іх след
на старонках,
Дзе пакінулі думкі свае...

Паднялі прадаўжальнікі сцяг.
Ім сумленне падказвае тэмы:
Свету, што захлынуўся
ў грахах,
Не падспеўваць — казаць
аб праблемах.

Ад Скарыны
да сённяшніх дзён
Берагуць беларускае слова,
Праслаўляюць Радзіму
радком
Літаратары —
рыцары мовы.

Узвёўшы тваю
непарушную вартасць
Стагоддзі таму
ў легендарны канон!

І хоць існуе паласа недаверу
У многіх да гэтай
высновы маёй, —
Сцвярджаю і вусна я,
і на паперы
Аб тым, што стаю
за выснову гарой!

Не толькі таму, што
даўно даспадобы
Мне вобразны строй твой
і песенны лад, —
Але і таму, што з табой
я аздобіў
Свой лёс дый узняў
на вышэйшы пасад.

Не чуў аніхто, каб даваў
я прысягу
На вернасць табе ні цяпер,
ні раней,
Ды ведай: да слоў тваіх
яўная прага
Да скону мяне ўжо, відаць,
не міне.

Даруй, што да іншай,
бывае, гарнуся.
Прабач, што з памылкамі
часам пішу.
Павер, што з сястрою
тваёй у хаўрусе
Сябе мне цяжэй, чым
з табою, прымусіць
Лячыць ад няпраўды
жывую душу!

Дар'я ЛЁСАВА

ЗАВЕЯ, СТУДЗЕНЯ ЗАВЕЯ...

Паэма

І
Перажыву я ўсе няўдачы,
Усе няўдачы, цяжкі боль.
Чаму, чаму я часта плачу?
Душа, ніколі не дазволь
Сабе дарэштывы распрануцца,
Прад светам — голаю зусім.
Няхай радочкі застаюцца
Загадкай-тайнай, поўнай сіл.

ІІ
Зоркі-вершы... Ах, вершы-зоркі!
Вы — агнямі гарыце ў Высях.
Скуль жа ў лёсе маім узгоркі?
Хоць наноў, ад святых, нарадзіся!
Аціхаю прад вамі, моўкну,
Як лісточак асенні, зжоўклы.
Я трывожная вельмі сёння,
Палыновае толькі помню.

ІІІ
Не абняслаў, душа, ніколі
Таго, хто ў жалю.
Адзін стаіць ён сярод поля,
Як сноп, што зжалі.
Нічога з ім, даўно нічога,
Адно аголенае цела.
Ты пакажы яму дарогу,
Якой ісці і ты б хацела.

ІІІІ
Ах, гарката, бяды адчай!..
Сцвілі, як незабудкі, вочы.
Мяне такой не вывучай,
Мой крытык, сярод ночы!
Такой — Мікола-цудатворца,
Адзін-адзіны разумее.
Не раскажыць мне нават Сонцу,
Як збіла лютая завея!

ІІІІІ
Хай віецца дарога
У бярозах і ліпах.
Да таго, хто — ад Бога
Мне да Песні-сялібы.
Я стаю. Я не плачу.
Больш нідзе не хачу
Я паказваць няўдачы.
Цяжка-цяжка маўчу.

ІІІІІІ
Што такое душа?
Я адказ не знайшла...
О, далёка не казка!
І, вядома ж, — не краска!
І, вядома ж, — не мёд...
Святы толькі — народ,
Што пакутуе вечна
Ад усякае сечкі.

ІІІІІІІ
Ах, я кволая вельмі!
І паклёп мне баліць.
...Адвышла я ад шэльмаў,
Збегла я з навальніц.

І маланкаю быстрой
Пабягу па палях.
Песняй — Божаю іскрай
Асвятлю помны шлях!

ІІІІІІІІ
Я — у танным адзенні.
Хлеб-вада — ўсё, што ем...
Я — бярозкі насенне,
Астра тайных паэм,
Шчэ нідзе невядомых
Між зямных усіх тэм.
І няма ў мяне дому,
Дзе б мне жыць без праблем.

ІІІІІІІІІ
Ах, праблемы-праблемы!
На зямлі вы — вякі!
Не крычыце вы нема,
Маёй Песні радкі!
Кволы голас хто чуе,
Калі ўся ты — бяда?
Толькі Неба вяшчуе,
Дзе ратунак-вада.

ІІІІІІІІІІ
О, крынічкі б празрыстай!
І кагосьці б абняць!
А пасля — хоць са свістам
На зямлю, дзе не ўстаць!
Ах, узрост, што няволиць,
Што сціскае мне грудзі!
...Не, не трэба мне болей
Суддзяў!

ІІІІІІІІІІІ
Толькі Неба... О, Неба,
Не пакінь у бядзе!
Няма птушачкам хлеба,
А зіма вось ідзе.
А ляціць па прывычцы
Да мяне, да мяне.
Як жа выжыць сініцы,
Верабейку ў зіме?
Ліхаманкава думаю,
Ліхаманкай — лячу
Па снягах — з торбай-сумаю.
Жыць хачу,
Жыць хачу!..

Роднай мове

Я хараствам тваім
зачараваны!
У мілай ласцы
дараваных дзён
Ад водару слоў-кветак
тваіх п'яны
Штоночы бачу
неадступны сон:

Ты з Папялушкі ціхай,
ледзь прыкметнай
Ад змроку да світання
накрысе
Становішся наважліва
адметнай,
Такой, як і суседкі твае ўсе!

І крочыш ты,
выпроставаючы плечы, —
Ліцвінска-беларуская
княжна, —
З святым жаданнем
іншай запярэчыць,
Але занадта моцная яна.

Каб задарма зняць
даўнюю аблогу
З душы і вуснаў
большай грамады,
Якая ані мала, ані многа
Гатова прысягнуць
ёй назаўжды.

Другая ж частка
гэткія ж намеры
Агучыць не спяшаецца
пакуль.
Яна цяпер то верыць,
то не верыць,
Што сьдзеш неўзабаве
ты на нуль...

Уладзімір РУЛІВ

Так, праўда, што
здабыткам спрэчнай моды
У гонар іншай

воплескі грывяць.
Сярод жа тых,
хто беражэ твой водар,
Як вечны скарб,
ёсць і маё імя.

Жыві, дарагая мая!

Жыві, дарагая мая,
незалежна
Ад розных абставін,
якія для нас,
Ствараючы ў чымсьці
заўважныя межы,
Нясе наш нялёгка,
напружаны час.

Гартае жыццё,
як заўсёды, упарта,
Старонкі бясконцых
і клопатных дзён,

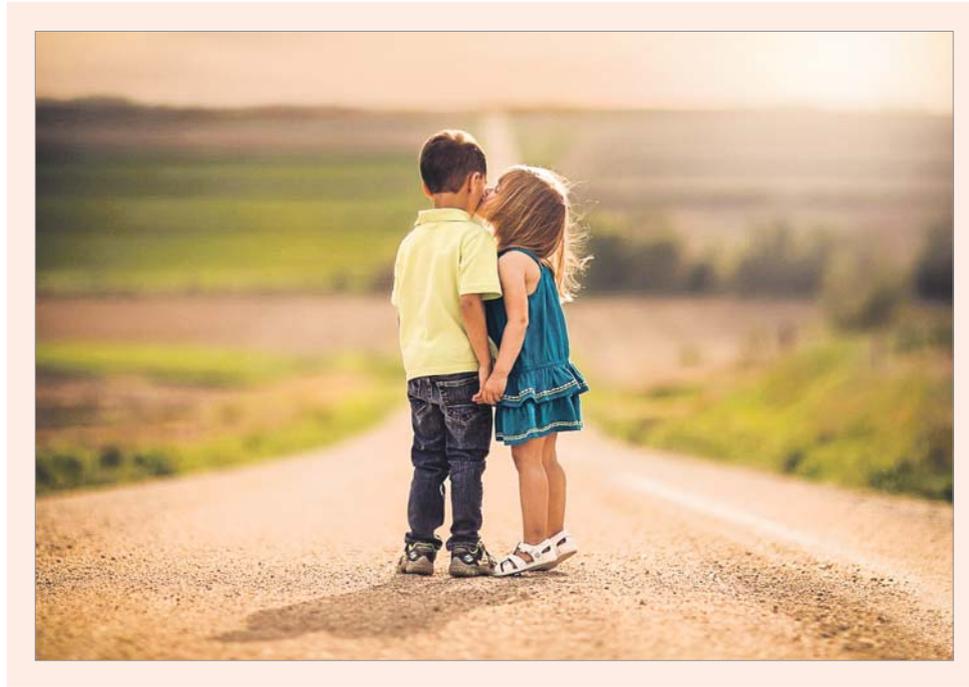
ЮЛЬКА

Анавяданне

Я не спрачаўся. Навошта? Яна ж дзяўчынка. Тым больш мая.

Напярэдадні выпуску з дзіцячага садка, у вольны ад фатаграфавання на памяць час, мы з Юлькай марылі пра будучыню, абавязковую адну на дваіх. Залезлі ў шафу з адзеннем, у якой неяк схаваліся і, накрыўшыся нечым футрам, цалаваліся, няўмела тыцкаючыся ў цемры насамі ў шчоки адно аднога, быццам Бураціны, пакуль мае вусны, нарэшце, не напаткалі яе вуснаў. Юлькіны вусны на смак нагадвалі мандарынавыя дольки. Мы спыталіся быць як дарослыя, магчыма, прадчуваючы, што ніколі ў тое дарослае жыццё не трапім. Ва ўсялякім выпадку разам.

Мы зноў сядзелі ў шафе, не пад футрам, але трымаючыся за рукі, і Юлька распавядала пра школьную форму, якую купіла ёй мама, — карычневую сукенку з двума фартушкамі (адзін атласны белы, такі прыгожы-прыгожы, другі звычайны чорны для паўсядзённага ўжытку) і некалькімі парамі манжэтаў і каўнерыкаў (белых атласных і чорных гіпюравых), а яшчэ белыя гольфікі і белыя сандалеты. Юлька ўжо мерала, і ў «Дзіцячым міры», як куплялі, і дома перад люстэркам. Першага верасня ў сваёй цудоўнай школьнай форме з белым фартушком яна будзе найпрыгажэйшаю з усіх першакласак... Я ні каліва не сумняваўся. Юлька сапраўды прыгожая дзяўчынка. Мама

Нас выкрылі нечакана. Мы не былі гатовыя да публічнасці. Лыпалі разгублена вочкамі ад святла, пазбаўленыя схову, пры гэтым Юлька шчыльней ціснулася да мяне і нават счাপіла пальчыкі ў замок за маёй шыяй, нібыта здагадвалася, што будзе далей.

Выхавальніцы пазіралі спуджана, ага-ломшаныя тым, што ўбачылі. Калі ступар прайшоў, пачалі адзіраць ад мяне Юльку, быццам яна клешч які. Цягнулі за ногі і раздзімалі замок з яе пальчыкаў. Паклікалі Юльчыну маму. Юлька хныкала, не хочучы нікуды ад мяне сыходзіць. Я рузаў таксама, бо не разумеў, што такога страшнага мы зрабілі.

Нягледзячы ні на што, расцягнуць нас нікому не ўдалося. Чакалі маіх бацькоў. Дакладней, бацьку.

Калі ён прайшоў, выхавальніцы чаго толькі не нагаварылі яму пра нас. Юльчына мама паціскала плячыма, чырваняючы кожны раз, як да яе звярталіся.

Мы з Юлькай, не размыкаючы абдымак, сядзелі за сталом, сваім сталом, за якім елі, займаліся чым-небудзь, вучыліся пісаць, чытаць, лічыць. Нікога з іншых дзяцей ужо не было ў памяшканні. І дрыжэлі. Не ад страху. Ад нервовага напружання.

Падышоў бацька. Паглядзеў зверху ўніз на нас пільным позірам. Мы таксама ўзнялі вочы на яго. Раптам ён падміргнуў і ўсміхнуўся. Юлька таксама яму ўсміхнулася. Ён паглядзеў яе па галаве, мяне ўзнагародзіў сімвалічным падзатыльнікам.

— Вы елі? — чамусьці спытаў.

Юлька адмоўна пахітала галавой. Нас на самай справе не пакармілі. Пакаранне голадам, маўляў, садзейнічае прызнанню віны. Толькі ў чым, цікава, нам было прызнавацца?

Бацька запытаў у выхавальніцы, чаму не пакармілі. Тыя пачалі апраўдвацца. Ён тады запатрабаваў, каб накармілі, і паабяцаў, што з нашага боку падобнага не паўторыцца.

запляце ёй касічкі з чырвонымі бантамі. Так мама сказала прадстаўнікам школы, якія прыходзілі да іх дамоў і паведамлілі, што Юлька абрана сярод мноства астатніх даць першы званок. Так што я ўжо мог ганарыцца за сваю будучую жонку. Мы цвёрда ведалі і верылі ў тое, што першага верасня прыйдзем у адзін клас, сядзем за адну парту і ўсе дзесяць гадоў не пакінем адно аднога ні на хвіліну. Пасля школы, абавязкова ўдваіх, скончым які-небудзь інстытут і з'едзем будаваць гарады Сонца. Пасля ў нас народзіцца дзеці — два хлопчыкі і дзве дзяўчынкі. Дзяўчынкі будуць падобныя на Юльку, а хлопцы — на мяне. Яны таксама, як вырастуць, стануць харошымі людзьмі.

Мы пракрылі сваё агульнае з Юлькай жыццё, нават не пачаўшы яго, таму, магчыма, склалася так, як склалася.

У першы клас я пайшоў у зусім іншую школу на другім канцы горада. Я не бачыў, як Юлька давала першы званок і як яна выглядала ў сваёй шыкоўнай школьнай форме з чырвонымі бантамі ў валасах, нават не засмуціўся, што яна там адна без мяне. Я не шукаў яе і тады, калі праз год апынуўся ў той самай школе, дзе вучылася яна. Я правучыўся там два гады! Чаму мяне не ўладкавалі ў клас Юлькі, дый не толькі Юлькі, а амаль усёй нашай групы з дзіцячага садка?.. Чаму я трапіў у іншы клас?..

Мы ні разу не перасякліся ні ў школьных калідорах, ні на школьным двары, ні на вуліцы, нібыта трапілі ў нейкі Бермудскі трохкутнік, наш асабісты Бермудскі трохкутнік. Наўрад ці Юлька ведала, што я таксама вучыўся ў яе школе, аднак жа я ведаў, што яна вучылася там, і нічога не зрабіў, каб сустрэцца.

Толькі перад самым ад'ездам з Шахцінска на аўтавакзале пабачыліся зноў.

Юлька змянілася. Некуды падзёлася яе шыкоўныя доўгія валасы. Зрэшты, прычоска пад хлопчыка з доўгай грыўкай на правы бок ёй пасавала таксама.

Што яна рабіла на аўтавакзале? Дзіўнае пытанне, улічваючы штодзённую плынь з'язджалых з горада. Людзі беглі ў пошках лепшай долі.

Мы сутыкнуліся літаральна лбамі нечакана для абайх каля шапіка з шакаладкамі, цыгарэтамі, чыпсамі, півам...

Яна не ўтрымала ў руках грошы і «снікерс». Я нахіліўся, каб падняць. Калі працягнуў, Юлька сказала:

— Дзякуй! — Пасля пацепенула плячыма, прымружылася, не спынаючыся сыходзіць, запытала: — Не пазнаеш?

Ды я пазнаў адразу!

Спадзяваўся, што Юлька мяне не пазнае. Не таму, што было сорамна, не было, а таму што, ну, сука, подла гэта было з боку жыцця так рабіць!.. Яно нібыта выпрабавала на нешта. Кампенсавала тое, што не адбылося.

Юлька ўзяла мяне за руку, і мы сышлі ад цікаўных вачэй...

— Ты помніш?.. — спыталася Юлька, трымаючы сваю трапяткую далонь у маёй руцэ.

— Помню, — перапыніў яе я, не даслухаўшы, пацалункам, самым, відаць, сапраўдным, на які быў здатны ў той час.

Юлька заплакала.

Не з таго, што я яе пацалаваў і такім чынам пакрыўдзіў, а таму, што позна. Яна так і сказала:

— Мне вельмі шкада, Мікола, толькі позна ўсё гэта. Так позна!.. Чаму мы сустрэліся толькі цяпер, пасля столькіх гадоў? Чаму вы пераехалі тады ў іншы раён? Мы ж так хацелі пайсці ў першы клас разам, ты помніш?..

— Помню, — адказаў я, абняў Юльку і зноў пацалаваў. Яна ўжо не плакала, але твар яе быў сумны. — У нас былі такія планы на будучыню, — сказаў пасля. — Не атрымалася.

— Не трэба вам было пераязджаць. Мы ж так хацелі быць разам! А зараз...

— Так, а зараз, — працягнуў я, — мы невядома куды і навошта адлятаем.

— Нам не трэба нікуды з'язджаць! — раптам выклікнула Юлька і абняла мяне. Загым ціха спытала: — Ты будзеш мне пісаць?

— Абавязкова! — выдыхнуў я.

— І я табе буду.

Зразумела, ні Юлька мне, ні я ёй так і не напісалі. Куды было пісаць? Мы не ведалі дакладна, куды едем, ці надоўга і навошта.

Наш аўтобус аб'явіў першым, і мне давялося вяртацца да сваіх.

З аўтобуса, сеўшы ля акна, я доўга назіраў за тым, як Юлька мне махала рукою на развітанне.

Пры жаданні можна было б трапіць у самы першы клас з Юлькай, нягледзячы на адлегласць у некалькі аўтобусных прыпынкаў. У садок жа нас вадзілі з розных раёнаў. Бацькі палічылі, што лепш школа пад бокам, ці мала што... А калі б усё ж нашы адносіны працягнуліся, што было б? Магчыма, з-за адсутнасці іх і атрымалася такое шчытлівае да слёз спатканне, першае і апошняе ў нашым жыцці.

А што я мог? Што я разумеў сваімі дзіцячымі мазгамі? Якімі стасункамі, знаёмствамі і пачуццямі трэба было даражыць — ці ж я ведаў! А пайшоў у школу — новыя ўражаныя, новыя сябры, новае жыццё. Садок і Юлька набылі статус пройдзенага этапу, як у камп'ютарнай гульні. Гэтак жа атрымліваецца?..

Аднойчы я сказаў Юльцы, што ажанюся з ёй насамрэч і абавязкова.

— І калі ж ты ажэнішся, калі не сакрэт? — пацікавілася Мая Валянцінаўна, Юльчына мама, якая стаяла побач і чакала, пакуль яе дачка зашнуруе паўбоцікі.

— Да арміі, — не задумваючыся, адказаў я.

— А чаму да арміі?

— А калі мяне заб'юць на вайне, калі я паспею ажаніцца? — сказаў я тады. — Пасля вяслела ў першую чаргу мы купім прас, каб добра выглядаць і хадзіць на дыскатэкі, пасля — тэлевізар з відэамагнітафонам, каб глядзець кіно пра мушкетэраў, а далей... будзе бачна, праўда, Юлька?

— Праўда, — узяла мяне за руку і заўсміхалася таямніча Юлька, смела зазіраючы ў мацярыны вочы.

— А ты, Юля, — звярнулася яна да дачкі, — будзеш чакаць свайго мужа з арміі?

— Буду! А калі ён вернецца паранены, буду лічыць. А калі яго заб'юць, пацалую яго, і ён ажыве. Мы назаўжды будзем разам, мама!

ВЕРШЫ-МАРЫ, ПЕСНІ-ПТУШКІ

«Пакуль баліць душа паэта...» — так называўся творчы вечар паэта, празаіка, перакладчыка і кампазітара Дзмітрыя Пятровіча, які адбыўся ў Цэнтральнай гарадской бібліятэцы імя Я. Купалы. Дзмітрый Леанідавіч назваў гэтае мерапрыемства «споведдзю душы» і, як сапраўдны альтруіст, падчас імпрэзы імкнуўся прадэманстраваць творчасць не толькі сваю, але і сяброў-паэтаў.

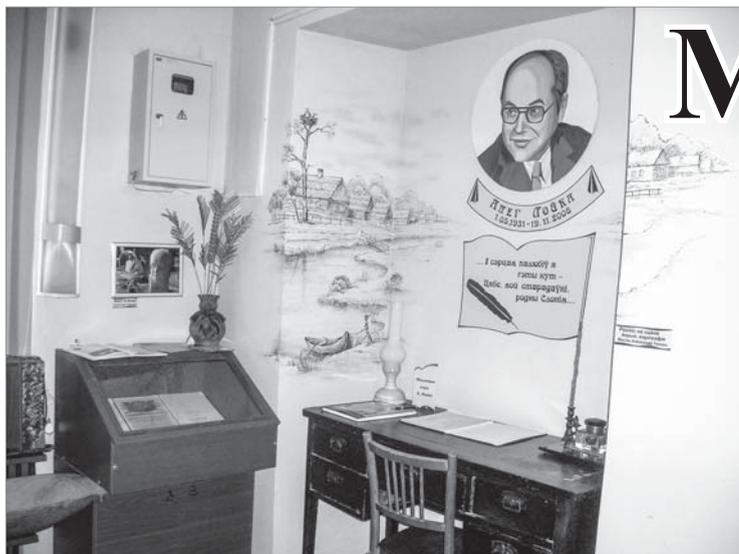
Старшыня Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі паэт Міхась Пазнякоў павіншаваў віноўніка ўрачыстасці і прачытаў некалькі сваіх вершаў. Вядучым імпрэзы стаў вядомы беларускі паэт, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Міхась Башлакоў. Цёплымі словамі пра свайго сябра, калегу і вучня падзяліўся кандыдат філалагічных навук, дацэнт кафедры беларускага мовазнаўства БДПУ імя М. Танка, паэт Мікола Шабовіч. На яго вершы Дзмітрый Леанідавіч напісаў каля 30 песень, якія ёсць, напрыклад, у рэпертуары Нацыянальнага акадэмічнага народнага хору імя Г. І. Цітовіча, Алега Сямёнава, які падчас імпрэзы выканаў песню «Пэралётная птушка».

Пародзі пра «дублёнку з прозы» і «вершаванае паліто» чытаў паэт, парадыст, лаўрэат Рэспубліканскай літаратурнай прэміі «Залаты Купідон» Аляксандр Быкаў з Мядзельшчыны. Паэтэса Ганна Міклашэвіч прыехала павіншаваць сябра са Случчыны. Лізавета Палеес, акрамя цёпрых слоў, падарыла кнігу з уласнымі перакладамі вершаў беларускамоўных аўтараў, у тым ліку героя імпрэзы... «Заўсёды ў форме» Дзмітрыю Пятровічу пажадаў заставацца вядомым паэтам і празаікам Славамірам Антановічам. Літаратурны крытык Людміла Вараб'ева адзначыла, што «ў сваёй творчасці гэты паэт і празаік працягвае тэму нацыянальных традыцый і валодае прафесійнай адказнасцю за слова»...

Дзмітрый Пятровіч стварыў шмат песень на словы сваіх сяброў, некаторыя з іх прагучалі падчас імпрэзы ў бібліятэцы ў выкананні аўтара. Бард Андрэй Зыгмантовіч, наадварот, сам склаў песню на верш віноўніка ўрачыстасці, добра ведаючы, што Дзмітрый Леанідавіч — прафесійны музыкант і ўжо шмат гадоў піша песні.

Госці вечарыны пераканаліся ў тым, што ў Дзмітрый Леанідавіч валодае майстэрствам перакладчыка. Пераважна ён перакладае на родную мову класікаў рускай літаратуры. Дорыць беларускае гучанне і творам нашых сучаснікаў — Валянціны Паліканінай, Алы Левінай, Лізаветы Палеес, Таццяны Лейкі... Падчас імпрэзы Дзмітрый Леанідавіч чытаў свае пераклады вершаў Ганны Ахматавай, Сяргея Ясеніна, Аляксандра Блока, а потым выканаў рамана на словы апошняга ў перакладзе на беларускую мову.

Алена БАСІКІРСКАЯ

У музейнай пакоі Алега Лойкі ў Слонімскай раённай бібліятэцы імя Якуба Коласа.

«Ёсць толькі новы час / З кожным коласам першым, / Як і з вянкам славы над / Кожным жывым і памершым... / Часу старога няма, / Спрадвеку ён — толькі новы...». П'яро Алега Лойкі не мела супакою, а прагнае душа даследавала новыя вышы. Што і казаць, паэт, пісьменнік, літаратуразнаўца, перакладчык, дэкан філалагічнага факультэта БДУ, аўтар 100 кніг (у тым ліку «Францыск Скарына, або Сонца маладзиковое» (1990), аповесці «Скарына на Градчанах» (1990), а таксама сцэнарыя дакументальнага фільма «Максім Багдановіч» (зняты ў 1990)), знаўца вечных ісцін, збіральнік і сузіральнік прыгожага... Сёлета набяжыць 10 гадоў, як Алег Лойка спазнаў «новы час, які заўжды пераходны» і накіраваўся ў вечнасць. Слынным сынам Слонімскай пацінуў вялікую спадчыну, якую тут клапацілі зберагаюць. З асаблівай руплівасцю — у Слонімскай раённай бібліятэцы імя Якуба Коласа. Тут працуе музейнай пакой Алега Лойкі.

Слонімскае бібліятэка з даўніх часоў славіцца сваёй асветніцкай і культурнай дзейнасцю: сюды ўжо 25 гадоў вабіць адмысловы музей беларускай кнігі, якія складаецца з двух аддзелаў. Першы прысвечаны Якубу Коласу, імя якога носіць бібліятэка. Сярод рэдкіх кніг Я. Коласа 1914, 1928 гадоў вялікая каштоўнасць — выданне «Адшчапенец» з аўтаграфам пісьменніка для Слонімскай бібліятэкі. Экспазіцыя папаўняецца новымі публікацыямі пра Я. Коласа і выданнямі яго твораў у многім дзякуючы ўнучцы песняра Веры Міцкевіч, з якой кніжніца сябруе з 2003 года. Вера Данілаўна падарыла больш як 20 фотаздымкаў і больш як 30 кніг песняра. Другі аддзел музея прысвечаны літаратурнай Слонімскай і раскрывае жыццёвы і творчы шлях пісьменнікаў-землякоў Г. Леўчыка, С. Дарожнага, В. Таўлая, А. Іверса, А. Сучка, А. Лойкі...

— Музейнай пакой Алега Лойкі вырас са стэлажа, прысвечанага пісьменніку. А цяпер дух творчасці Алега Лойкі віруе ў асобным памяшканні, якое адведзена пад музейнай пакой, — радуецца дырэктар Слонімскай раённай бібліятэкі імя Я. Коласа Ларыса Рэпінская.

Мовай памяці

На адкрыццё музейнага пакоя Алега Лойкі завіталі яго калегі і сябры Вячаслаў Рагойша, Алесь Бельскі, Анатоль Верабей, Сяргей Чыгрын, паэт Алег Бембель... Шмат асабістых прадметаў Алега Лойкі падарыла яго сястра Людміла Клімовіч... Тут і пісьмовы стол, і фотаапарат, і гармонік. А яшчэ — арыгінальныя рэчы старадаўняга побыту: ночы, калаўрот, прас і інш. Усяго ў музейным пакоі Алега Лойкі 105 экспанатаў. Выкладчыкі з БДУ, калегі творцы перадалі шмат фотаздымкаў, якія прадстаўлены ў экспазіцыі. Каштоўны таксама выданні Алега Лойкі з аўтаграфамі.

«Мясцовы скульптар Леанід Богдан стварыў бюст творцы. Адзін з нашых спонсараў — Віталь Фядотаў — зрабіў стэнд з фота Алега Лойкі. Яшчэ адна неаб'якавая асоба — Уладзімір Янушэвіч — запрасіў мастака, які зрабіў на сцяне аэраграфію. Яе асабліва ўпадабалі наведвальнікі падчас экскурсіі па музейным пакоі. Штогод ладзім мерапрыемствы, прысвечаныя творчасці Алега Лойкі. На вясень плануем вечарыну памяці», — распадае дырэктар бібліятэкі.

Сёння кніжніца размяшчаецца ў будынку гарадской ратушы, якая памятае, як усё пачыналася... Гісторыя бібліятэкі бярэ адлік пасля 1939 года, калі Заходняя Беларусь узялася з БССР. Кажуць, у фондзе тады былі кнігі больш чым на 20 мовах. Ды ўсё панішчыла вайна, гітлераўская акупацыя. Выратаваць удалося толькі частку кніг дзякуючы І. Стаброўскаму і С. Новіку-Пеюну. Крок за крокам... Фонд скамплектавалі. Расказваюць, кнігі дасылалі сюды з Масквы, Яраслаўля, Чыты... І сёння агульны кніжны фонд — ужо звыш 550 000 экз. дакументаў, якія штогод запатрабаваны больш як у 30 000 наведвальнікаў.

Бібліятэка працята атмасферай творчасці і энергіяй стваральнасці. Ці не таму, што тут ёсць літаратурна-музычная гасцёўня (у 1982 годзе яе арганізавала былы дырэктар кніжніцы Р. І. Міско), дзе ладзяцца сустрэчы з творцамі, культурныя імпрэзы, прысвячэнні. На такіх сустрэчах можна ўзяць удзел у шчырай размове, паспяваць, адпачыць і натхніцца. А яшчэ — пагартваць арыгінальныя выданні на выстаўцы рэдкіх кнігі канца XIX — пачатку XX стст., напрыклад «Паэзія Адама Міцкевіча» (1897 г.), «Война і мир» Л. М. Талстога (1905 г.), «Чыжык беларускі» Г. Леўчыка (1912 г.). Уражваюць каларытныя прадметы побыту з прыватнай калекцыі журналіста і краязнаўца М. І. Рылко.

З 70-гадовым юбілеем павіншаваць бібліятэку прыязджала Вера Данілаўна Міцкевіч, прэзентавала сваю кнігу «І бачу пройдзеныя далі...», прысвечаную 100-годдзю з дня нараджэння свайго бацькі Данілы Міцкевіча, сына Якуба Коласа.

Гэтыя падзеі так ці інакш звязаны з музеем беларускай кнігі, горадасцю, волатам кніжніцы, які прыняў безліч сустрэч і зычэнняў. Ды наваствораны музейнай пакой Алега Лойкі, верыцца, таксама будзе буйнець, адзначыць не адзін юбілей, прыме адданых аматараў літаратуры.

— Музейнай пакой Алега Лойкі працуе толькі два месяцы, у адпачыненне ад нашага ўнікальнага музея беларускай кнігі, якому ўжо 25 гадоў, — адзначае дырэктар Ларыса Рэпінская. — Наперадзе яшчэ шмат работы, збіраемся пакой развіваць.

Наталля СВЯТЛОВА

ШЛЯХ ДА ЧЫТАЧА

знайшлі ў бібліятэцы БДЭУ

Тут ламаюць стэрэатыпы: ніякай цішыні і суму ў кніжніцы. Па просьбах чытачоў падаўжаюць час работы чытальных залаў... Тут могуць рэалізаваць творчыя здольнасці як студэнты, так і выкладчыкі. Усё гэта пра бібліятэку Беларускага дзяржаўнага эканамічнага ўніверсітэта.

Разам з асноўнай функцыяй бібліятэкі ВДУ — забяспячэнне навуковую і навукова-даследчую дзейнасць — тут шмат рупяцца, каб бібліятэка стала камфортнай, каб сюды хацелася прыходзіць. Таму штогод стараюцца прыдумаць штосьці новае і цікавае. Гэтым навуковым годам ва ўніверсітэт прыйшло каля 2000 першакурснікаў. З кожнай групай (20 чалавек) зладзілі сустрэчу-экскурсію па бібліятэцы. «Прыходзьце да нас з ідэямі, мы дапаможам арганізаваць любыя мерапрыемствы, зладзім выстаўкі, — запрашае Аксана Александровіч, загадчык арганізацыйна-метадычнага аддзела бібліятэкі БДЭУ. — Калі бачыш захапленне студэнтаў, што тут можна займацца, гэта дарагога каштуе». У бібліятэцы 3 чытальных залы: адна — для навуковай работы, дзве іншыя — больш дэмакратычныя. Адна зала — пасля рамонт, там добрае абсталяванне. Чытальныя залы прапануюць пад канцэртную пляцоўку. Добры шанец: перад вялікай сцэнай стаць на крыло спачатку ў кніжніцы. Бібліятэкі — выдатная пляцоўка для апрабачы праектаў.

Разам з прафкамам кніжніца ладзіла доўгатэрміновы фестываль — агляд-конкурс «Чароўны куфэрак». Студэнты змаглі ўбачыць выкладчыкаў з іншага боку: сур'ёзныя прафесары і дацэнты паказвалі свае работы. Дзверы бібліятэкі ў тыя часы не зачыняліся. Яшчэ адзін адметны праект — конкурс аўтараў, паэтаў і чытальнікаў сярод выкладчыкаў і студэнтаў «Музыка слова». Для вызначэння пераможцы нават шукалі прафесійнае журы. Прафкам выдаў зборнік аўтараў твораў. У планах — зрабіць паэтычны батл паміж выкладчыкамі і студэнтамі.

Фотаакцыя «Гэта мая кніга» — крэатыў і арыгінальнасць без межаў.

500-годдзе кнігадрукавання адзначалі ў кніжніцы арыгінальна: прапанавалі студэнтам і выкладчыкам сфатаграфавання з любімай кнігай — так нарадзілася фотаакцыя «Гэта мая кніга». «Мы абвясцілі: адкрываем нашы тайныя кнігасховішчы, крэатыўце: фатаграфуйце, прыдумляйце. Фотасесіі што-тыднёва выстаўлялі ў сацсетках. Убачылі, што гэта прыцягвае, зразумелі: патрэбны прызы». На супрацоўніцтва выйшлі суседзі кніжніцы — кавярня і крама кветак: пазнаёміліся з праектам, спадабалася — і падключыліся: арганізавалі прызы. Раз усё атрымліваецца, вырашылі супрацоўнічаць і далей. Спонсарскую дапамогу ка-

вярня і кветкавая крама аказвалі і ў наступным фотаконкурсе, умовамі якога было — зрабіць фота кнігі і кавы і выклаці ў групе бібліятэкі ў сацыяльнай сетцы. «Кожны дзень мы назіралі, якія прыходзяць цудоўныя фота. Калі бачыш радасць студэнтаў ад конкурсаў, калі гэта бачыць адміністрацыя ўніверсітэта, выкладчыкі, калі адчуваеш сябе неабходным, тады хочацца працаваць, прыдумаць штосьці новае», — дзеліцца загадчык арганізацыйна-метадычнага аддзела бібліятэкі БДЭУ Аксана Александровіч.

Для навагодняга настрою ў чытальнай зале кніжніцы ладзілі святочную фотасесію. На старонцы бібліятэкі ў сацыяльнай сетцы прапанавалі кнігі, апавяданні пра чароўныя навагоднія суды.

У бібліятэцы не ведаюць, што такое нуда. Мо таму, што яшчэ і ўпрыгожваюць асяроддзе вакол, каб сюды хацелася вярнуцца. Напрыклад, аднойчы на абанеменце вучэбнай літаратуры расквітнелі казанчыя кветкі і пасяліліся новыя жыхары...

А галоўнае, што аб'ядноўвае супрацоўнікаў, студэнтаў БДЭУ і бібліятэку, — атмасфера творчасці: разам рэалізуюць новыя праекты і адкрываюць таленты.

Наталля СВЯТЛОВА

СЛОВА НАСТАЎНІКА

Як захапіць дзяцей беларускай літаратурай?

Узнагароджанне пераможцаў конкурсу «Урокі сучаснасці» адбылося ў канферэнц-зале Выдавецкага дома «Звязда».
З задавальненнем прадстаўляем аўтараў лепшых метадычных распрацовак!

Злева направа: Ала Бакач, Алена Смольская, Вольга Шведава-Юніцкая, Святлана Кампанеец.

Ала Бакач — настаўніца сярэдняй школы гарадскога пасёлка Мір. Нарадзілася ў Бярозаўскім раёне, скончыла Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Янкі Купалы. Педагагічны стаж — 33 гады. Любіць фальклор, з 2007 года ўзначальвае клуб «Купалінка», дзе разам з вучнямі вывучае традыцыі продкаў — «каб не згасла свечка на покуці ў хаце з матчынай душой». Часта праводзіць незвычайныя ўрокі, якія вельмі падабаюцца школьнікам.

Алена Смольская — калега і вучаніца Алы Бакач, з чырвоным дыпломам скончыла філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта і вярнулася працаваць у родную школу. Мірская школа цікавіцца полікультурным выхаваннем, бо ў гэтым мястэчку заўсёды жылі людзі розных нацыянальнасцей. Цыганы — адзін з найбольш загадкавых этнасаў, таму заняткі па творы Анатоля Бутэвіча «У гасцяў у вечнасці» былі для вучняў асабліва цікавыя. Настаўнікі хацелі паказаць, што ў кожнага народа ёсць штосьці адметнае і прыгожае, а паміж прадстаўнікамі розных этнасаў павінны быць узаемаарэзюменне і павага.

Вольга Шведава-Юніцкая — намесніца дырэктара па выхаваўчай рабоце, настаўніца беларускай мовы, літаратуры і мастацтва Навасёлкаўскага вучэбна-педагагічнага комплексу яслі-сад — сярэдняй школы. Скончыла Слоніўскую школу, з пашанай і ўдзячнасцю згадвае сваіх настаўніц беларускай мовы і літаратуры — Алену Рудзкую і Алену Белую. Вучылася ў ГрДУ імя Янкі Купалы на факультэце беларускай філалогіі і культуры. Не пагаджаецца з адміністратарамі, якія адмаўляюцца ад гадзін, і лічыць урокі найлепшай аддушынай. Падрыхтавала ўрок па апавесці Андрэя Федарэнкі «Шчарбаты талер», бо ў маладосці гэты твор быў для яе цудоўным адкрыццём.

Святлана Кампанеец — настаўніца беларускай мовы і літаратуры Радунскай сярэдняй школы. Выпускніца ГрДУ імя Янкі Купалы. Вельмі сімпатызавала сваёй настаўніцы беларускай мовы, што прадвызначыла выбар прафесіі. Падрыхтавала ўрок па сучаснай паэзіі, бо водгук на вершы — «ахілесова пята ўсіх выдатнікаў і алімпіяднікаў». Прапанаваныя заняткі — спроба патлумачыць дзецям асаблівасці сучаснай паэзіі з улікам мастацкіх адметнасцей твораў.

Як захапіць дзяцей беларускай літаратурай? Пераможцы конкурсу «Урокі сучаснасці» маюць дакладны адказ: дзеці любяць гульні і інтэрактыўныя заданні, і гэта трэба абавязкова ўлічваць пры планаванні ўрокаў. «Прыёмы інтэлектуальных гульняў дапамагаюць прывабіць вучняў і да таго ж добра кладуцца на мэты заняткаў», — упэўнена Вольга Шведава-Юніцкая. Уражвае выключная колькасць крыжаванак, віктарын, спаборніцтваў, гульняў, прадстаўленых у конкурсных работах. Але ў школьнай праграме ёсць творы і аўтары, якія захапляюць вучняў незалежна ад фармату заняткаў.

На пачатку сустрэчы настаўнікі згадвалі любыя творы, і атрыманы пералік пацвердзіў нязменную вартасць класікі: вучні з ахвотай чытаюць «Людзі на балоце» Івана Мележа, «Дзікае паляванне караля Стаха» Уладзіміра Караткевіча, «Насечку» Кузьмы Чорнага, «Сэрца на далоні» Івана Шамякіна. «Добра ідуць творы малых жанраў: аповяданне, навела. Невялікі аб'ём — гарантыя, што вучні прачытаюць твор цалкам, бо творы вялікага памеру звычайна чытаюць па кароткім змесце ў інтэрнеце, — распавядае Вольга Віктараўна. — Большасць дзяцей не арыентаваныя на інтэлектуальную літаратуру. Ім цікавыя аповяданні, звязаныя з жыццёвым матэрыялам, — тое, што блізка, можа крагнуць за жывое. Гэта творы Міхася Лынькова, Івана Навуменкі, Алены Васілевіч. Добра ідзе беларускамоўная

белетрыстыка (без усялякай крыўды): тое, што лёгка чытаецца і лёгка ўспрымаецца, прыцягвае нават такіх нечытачоў, як сучаснае пакаленне».

Многія творы, якія падабаліся настаўнікам і вучням, у апошнія гады зніклі са школьнай праграмы. Алена Смольская згадвае, што дзеці з задавальненнем чыталі апавесць Івана Шамякіна «Гандлярка і паэт»: уражваў нетрадыцыйны падыход да асэнсавання вяртання падзей. Святлана Кампанеец не ўяўляе школьную праграму без «Пошукаў будучыні» Кузьмы Чорнага, Вольга Шведава-Юніцкая шкадуе раман Андрэя Мрыя «Запіскі Самсона Самасуя»: «Не ўсе настаўнікі любяць Мрыя, але для мяне гэта беларускі Ільф і Пятроў. Калі чытаю, то не разумею, чаму яго «выкінулі» — можна было пакінуць хаця б нейкія часткі, каб адчуць асалоду стылю, сарказм і глыбокі падтэкст...».

Змены ў праграме тлумачыць Святлана Юльянаўна: «Стваральнікі новых праграм імкнуліся шырэй прадставіць творчасць сучасных аўтараў, якія звяртаюцца да рэалій, больш блізкіх і зразумелых школьнікам. Нашы настаўнікі спачатку абураліся, што «выкінутыя» выдатныя творы. Але прайшоў нейкі час, і мне здаецца, што ў праграму, сапраўды, трэба дадаваць нешта новае. Напрыклад, я з захапленнем пачала чытаць Андрэя Федарэнку — гэта цікавы, своеасаблівы, неадназначны пісьменнік. І, можа, іншым разам настаўнікі трошку кансерватары, не хочуць ісці насустрач новаму...».

Са Святланай Кампанеец пагадзіліся і іншыя педагогі. Школьнікі ахвотна абмяркоўваюць творы Віктара Праўдзіна, Генрыха Далідовіча, Алены Масла, Людмілы Рублёўскай, Віктара Шніпа, Алены Разанава. На сёння творчасць сучасных аўтараў найбольш шырока прадстаўлена ў 11 класе. Але вынаходліва знаёміць дзяцей з сучаснай літаратурай (і нават выходзіць за межы праграмы) можна на працягу ўсяго школьнага курса. Напрыклад, Вольга Шведава-Юніцкая падчас фізкультхвілінкі прапануе вучням падняць вочы і паслухаць новы верш, які трапіўся днямі ў часопісе.

Знаёмства з сучаснай літаратурай можа адбывацца непасрэдна, падчас прэзентацый кнігі і творчых сустрэч. Але, як высветлілася, беларускія пісьменнікі нячаста завітваюць у вясковыя школы: максімум — адна сустрэча на год. Пры гэтым вучням вельмі падабаецца знаёміцца з цікавымі людзьмі. «Некалькі гадоў таму мы запрасілі ў школу ўнучку перакладчыка Пятра Бітэля — паэтэсу Тамару Бярэзіну, — распавядае Святлана Кампанеец. — Дзеці слухалі яе вершы ды ўспаміны і былі ў захапленні: сапраўдны паэт, нават хочацца за руку памацаць!» Сустрэчы маглі б быць часцей, і адпаведныя праекты і ініцыятывы вельмі патрэбны.

Размова пра беларускую літаратуру немагчымая без размовы пра мову. Звычайна мы згадваем вёску як асяродак беларускай культуры, але рэальная сітуацыя можа быць не самай аптымістычнай.

«Не ўпэўнена, што моўная сітуацыя ў вёсцы лепшая, чым у горадзе, — кажа Вольга Шведава-Юніцкая. — Два

гады таму перайшла працаваць у вясковую школу. Ішла натхнёная: думала, усе гавораць па-беларуску... Як моцна я памылялася! На мой суб'ектыўны погляд, мова вяскоўцаў — гэта маўленчы мутант, які завецца трасянкай. Вучняў здзіўляе правільная беларуская мова, настаўніку даводзіцца настойліва выпраўляць шматлікія маўленчыя памылкі...»

«У кожнага вучня — сваё стаўленне да мовы, — адзначае Алена Смольская. — Ёсць у нашай школе хлопчык, які спачатку адмаўляўся размаўляць па-беларуску. Ёсць дзеці, якія з асалодай кажуць і смакуюць кожнае слова, якое надарылася ўпершыню. «Сочыва — гэта варэнне, уммм...» Яшчэ якое-небудзь слова пачулі — зноў у захапленні — значыць, ёсць цікавасць. Магчыма, праз цікавыя словы чалавек і прыйдзе да мовы».

«Мы часта сутыкаемся з тым, што пасля пачатковай школы дзеці не гавораць па-беларуску. Калі ж у восьмым — дзявятым класах вучань аналізуе твор на добрай беларускай мове, атрымліваецца сапраўднае задавальненне, — распавядае Святлана Кампанеец. — Думаеш: вось малайчына, навучылі! Але праблема: у горадзе, у ВУН гэтыя навыкі губляюцца. Адчуваю, што вучні часам задумваюцца: навошта вучыць мову? Што з ёю далей рабіць?»

Як зрабіць беларускую літаратуру прыярытэтным вучэбным прадметам? У настаўнікаў знайшлося нямала варыянтаў: вярнуць экзамен па беларускай літаратуры, увесці ў тэсціраванне па беларускай мове некалькі пытанняў па літаратуры, распрацаваць абавязковы экзамен па краізнаўстве, як гэта практыкуецца ў многіх краінах.

Безумоўна, матываваць да вывучэння пэўнага прадмета можна рознымі спосабамі. Але найлепшая матывацыя — гэта цікавасць, а галоўная мэта — не толькі пашырэнне ведаў, але і далучэнне вучняў да беларускай культуры. Для нашай краіны вельмі істотна, каб малады бацькі набывалі дзецям беларускія кнігі, глядзелі беларускія спектаклі, чыталі навіны на беларускай мове, і праца педагогаў, іх імпэт і крэатыўнасць вельмі важныя ў гэтай справе.

Як зацікавіць вучняў сучаснай беларускай культурай і літаратурай у прыватнасці? Мы папрасілі настаўнікаў абмаляваць свае самыя феерычныя праекты — раптам нешта атрымаецца ажыццявіць?..

Настаўніцы з Мірскай школы прапануюць аднавіць трансляцыю тэлеспектакляў, мастацкіх твораў па тэлебачанні, радыё. Магчыма, нават наладзіць праслухоўванне твораў беларускай літаратуры ў грамадскім транспарце. Яшчэ адзін важны крок — павялічыць колькасць беларускамоўных тэлеперадач. Напрыклад, адправіць групу ахвотнікаў на бязлюдны востраў, дзе яны будуць забяспечаны ўсім неабходным, акрамя сувязі са знешнім светам. Чым займацца, калі няма тэлефонаў, планшэтаў, ноўтбукаў, інтэрнэту? Прапануем спіс кніг беларускіх аўтараў. Удзельнікі праекта будуць чытаць і абмяркоўваць, а іх літаратурныя размовы будуць трансліравацца па тэлебачанні.

«Калі расце пакаленне візуалаў — трэба іх біць гэтым. Экранізаваць беларускамоўныя творы, ствараць цікавыя пазнавальныя камп'ютарныя гульні», — мяркуе Вольга Шведава-Юніцкая.

Святлана Кампанеец прапануе чытаць на тэлеканале «Беларусь 3» вершы не толькі класікаў, але і сучаснікаў і такім чынам прадстаўляць маладых аўтараў. «Каб людзі купілі сёння новую кнігу, трэба пра яе гаварыць, трэба яе паказваць. Напрыклад, рабіць буктэрэйлеры», — кажа Святлана Юльянаўна.

Зрэшты, кожны настаўнік ці бібліятэкар можа праектаваць новую вартую кнігу без вялікіх выдаткаў: прыдумаць для кнігі постар, раздрукаваць і такім чынам аздобіць сцены навучальнай ці культурнай установы... Мяркуючы па крэатыўных заданнях, прадстаўленых у конкурсных работах, настаўнікі маюць шмат цікавых ідэй — а значыць, усё ў працы атрымаецца, і вучні будуць з задавальненнем разгортваць новыя старонкі беларускай літаратуры. Бо дробныя перашкоды не спыняюць захопленых, шчырых энтузіястаў, якія робяць добрую справу!

ДОМ СВОЙ

Рэчы з дзяцінства як творчы матыў маладога мастака

Я родам з дзяцінства. Назва менавіта гэтага фільма знакамітага рэжысёра Віктара Турава прыходзіць у галаву, калі трапляеш на выстаўку мастака Аляксандра Адамава ў Мастацкую галерэю «Універсітэт культуры». Аўтар зусім малады творца, але ж разумее, што самыя важныя і памятныя рэчы адбываюцца з чалавекам у дзяцінстве. Мастак дэманструе творы, у якіх закладзены патаемныя і глыбокія перажыванні, упершыню дзеліцца з глядачом тым, пра што раней казаў толькі ў сваіх дзённіках.

«Зірні на дом свой», 2017 г.

Праект называецца «Зірні на дом свой». Выставачная прастора пераносіць глядачоў у асабісты пакой мастака, які часам выступае ў ролі майстэрні, якая захоўвае карціны, кнігі, эскізы, фатаграфіі, асабістыя рэчы.

— Я ўзнавіў прастору свайго асабістага пакоя, які знаходзіцца ў бацькоўскай хаце, дзе працую над карцінамі, — тлумачыць Аляксандр Адамаў. — Драўляныя

рамы, складзеныя творы, нават часткі мастацкага смецця мне хацелася прынесці сюды. На самай справе карціны, якія проста прымацаваны да сцяны, на мой погляд, уражваюць ужо не так. Для экспазіцыі патрэбна адпаведная атмасфера, што я і паспрабаваў зрабіць. Я не вельмі люблю выраз «Карціны скажуць усё самі», таму што часам мастак павінен адыходзіць ад стэрэатыпаў і спрабаваць ствараць новае, незвычайнае. Выстаўка — гэта дэманстрацыя зрэзу майго жыцця. Тут ёсць замалёўкі, альбомы, кнігі, якія я чытаю. Такім чынам, глядач знаёміцца са мной не толькі праз творчасць, але і праз мае захапленні. Гэтую выстаўку спрабавалі параўнаць з тэатральнай сцэнай, але ў адозненне ад тэатра тут няма бутафорыі, а толькі рэчы, якія я выкарыстоўваю ўвесь час. Мая творчасць падобная на стылістыку Джэксана Полака. Я люблю выкарыстоўваць у карцінах артэфакты, асабліва рэчы, дарагія душы.

Карціны створаны аўтарам менавіта пад фармат выстаўкі: спачатку была ідэя, потым — творчасць. Малючы карціны, Аляксандр сам яшчэ не разумее, як яны змогуць упісацца ў канцэпцыю і ці будуць цікавыя глядачу.

— Я была ініцыятарам праекта. Выклала ў Акадэміі мастацтваў і пазнаёмілася з творчасцю Аляксандра. Мне адразу захацелася, каб глядач убачыў, адчуў філасофію, якую аўтар закладвае ў рэчы, якія яго атачаюць, — расказвае куратар

выстаўкі Святлана Стубеда. — Наша мэта першапачаткова была вельмі высокая: паколькі Аляксандр мастак малады, мая задача была ў тым, каб максімальна раскрыць творцу з дапамогай канцэпцыі, арганізацыі выставачнай прасторы. Я выдатна разумела, што гэта адна з яго першых сур'ёзных выставак, таму паставілася да яе з усёй адказнасцю.

Ва ўсіх карцінах ёсць рэчы з дзяцінства мастака, напрыклад, цацкі, падушкі, фатаграфіі. Рэчы з мінулага, але ім праз творчую трансфармацыю мастак даў новае жыццё. Прадстаўленыя пейзажы напоўнены асаблівымі ўспамінамі, эмоцыямі, утульнай атмасферай, асацыююцца з вобразами дома, малой радзімы. Пейзажы Аляксандра — гэта свет хоць і пакінутай, але поўнай спакою прыроды, якая дае чалавеку надзею на мір і дабрыню, якая дапамагае пабыць сам-насам з сабой.

Акрамя мастацкіх кампазіцый на выстаўцы прадстаўлены самаробныя кветкі з пчаларскага дроту — настолькі прыгожага, што Аляксандр не дазволіў свайму бацьку яго выкінуць, а выкарыстаў у работах. Пчаларства для аўтара — занятка, пра які ён, дзякуючы бацьку, з дзяцінства ведае ўсё: пах, гукі, колеры... Упэўнены: кожнае чалавечае дзеянне нясе пэўную энергію.

— Мне падабаецца, калі чалавек, адышоўшы ад карціны, бярэ ў руку сшытак з запісамі і чытае, што я там напісаў, ці бачыць мае замалёўкі, — падкрэслівае аўтар. — Здаецца, менавіта ў гэты момант ён можа зразумець, пра што мой жывапіс. У экспазіцыі ж я паказваю

«На пачыотных крылах матылька — забыццё», 2017 г.

пустынным і пакінутым краявіды. Спачатку ствараецца пустата, якую я пераўтвараю ў жыццё, ці ж у гэтых пейзажах паказаны след чалавека, які настолькі размыты, што яго ледзь-ледзь можна ўлавіць. У маіх карцінах можна заўважыць, як зямля выціскае неба і застаецца адна.

Падчас работы выстаўкі Аляксандр па некалькі гадзін у дзень знаходзіцца ў галерэі: малюе, чытае кнігі, піша дзённікі. Глядач можа паназіраць за працэсам або пагаварыць з аўтарам пра сэнс яго твораў. Менавіта дыялог мастака і глядача і з'яўляецца цэнтральнай канцэпцыяй выстаўкі.

Куратарска-аўтарскі тандэм Святланы і Аляксандра малады. Выстаўка дэманструе, як юнае пакаленне ўмее неардынарна мысліць. Яны не баяцца крытыкі, а, наадварот, жадаюць зразумець, на што здольныя. І наведвальнікі з задавальненнем удзельнічаюць у працэсе, у які ўцягвае іх аўтар, цікавяцца, разважаюць.

— У нас няма мэты спаборнічаць з кімсьці або рэзка прабівацца ў мастацкае поле. Мы выдатна разумеем, што нам ёсць чаму вучыцца, — падкрэслівае куратар. — Нам цікавыя любыя парады і крытыка: хочацца развівацца. Сам не зможаш адразу зрабіць усё ідэальна, таму мы вырашылі праз выстаўку зразумець, ці ў правільным кірунку рухаемся.

У мастака і куратара ёсць жаданне, каб выстаўка была паказана ў розных беларускіх гарадах.

Вікторыя АСКЕРА

ЦІ МОЖА КАМЕНЬ УЗЛЯЦЕЦЬ?

Ведае мастак і літаратар з Дагестана Марат Гаджыеў

Нам прывезлі світанак. Менавіта так перакладаецца на нашу мову «Зунзул чані». Гэта назва асобнага праекта мастака-графіка з Дагестана Марата Гаджыева. У Мінск творца прывёз каля дваццаці мастацкіх твораў, якія напісаў за апошнія пятнаццаць гадоў. З імі можна пазнаёміцца ў галерэі «Універсітэт культуры».

Кампазіцыі ўнікальныя тым, што зроблены на паперы з валокнаў тутавяга дрэва. Папера вельмі тонкая і празрыстая. Складана ўявіць, як мастак умудрыўся на ёй стварыць столькі дэталёвых сюжэтных кампазіцый. Кожнае палатно раскрывае філасофскі погляд на прыроду і навакольны свет.

— У мяне ўсё зыходзіць ад святла. Бо, як мастака, мяне заўсёды цікавіць святло прыглушанае, адкрытае, натуральнае, — расказвае Марат Гаджыеў. — Калі я ўбачыў тутавую паперу ручной работы, адразу ж зразумеў, што трэба з ёй рабіць. У краме вельмі здзівіліся, таму што да мяне гэтую паперу ў якасці мастацкага матэрыялу ніхто не выкарыстоўваў. У Дагестане жартуюць, што яе вырабляюць менавіта для мяне. Папера так вытанчана прасвечваецца! Для мяне яна сімвал лёгкасці, чысціні. Узнікла ідэя зрабіць ёй падсвятленне. Я заўсёды марыў распісваць плафоны. Уявіў залу, у якой можна размясціць мноства такіх плафонаў. Ідэя зачэпіла. Сюжэты маіх работ розныя, але ідэя ў тым, каб злучыць пачатак і канец работы, каб можна было паперу згарнуць і зрабіць абгортку для свяцільніці ці плафона.

Мастак адзначае, што ў кожнай яго рабоце прысутнічаюць сімвалы, якія звязаны з пэўным перыядам жыцця. У творах майстар не баіцца марыць, канцэнтруе

Марат Гаджыеў прадставіў аўтарскія кнігі.

ўвагу як сваю, так і глядача на сувязі чалавека і прыроды, на мязжыжных памылках, якія чалавек здзіўняе неабдурана. Прадстаўленая экспазіцыя — замкнёны цыкл твораў, праз якія мастак раскрывае сябе з розных бакоў: прычым не толькі ў творчасці, але і ў маральных прыярытэтах.

Творы немагчыма глядзець хвіліну ці дзве: здаецца, што яны лёгкія, але кожная работа насычана вялікай

колькасцю дэталей і патрабуе ўважлівага перагляду: ёсць у іх адсылка да нацыянальнага ці рэлігійнага матыву.

— Калі на творы правільна накіраваць святло, яны здаюцца бязважкімі. Вось ці можа камень узляцець?.. А гэта, выбачайце, практычна навуковая праца, — разважае аўтар. — Мастак як архітэктар выбудоўвае спецыяльную праекцыю для чалавечага вока, пры якім аб'ект становіцца лёгкі.

Марат Гаджыеў адзначае, што яму вельмі падабаецца арт-асяроддзе Беларусі, таму важна, што глядачы змогуць знайсці ў яго творчасці. Ён шмат гадоў цікавіцца беларускай культурай, таму і падзею называе святам душы. На адкрыцці праекта ён разам з журналістамі Саідам Ніналавым і Жэмілатам Ібрагімавым прадставіў аўтарскія кнігі, выдадзеныя за апошнія некалькі гадоў у Махачкале. Некалькі асобнікаў яны перадалі ў дар Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, Прэзідэнцкай бібліятэцы Рэспублікі Беларусь, Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа, Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі і бібліятэцы Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў. Таксама ў межах праекта госці прадставілі

літаратурна-мастацкі альманах «Каўказскі экспрэс», нядаўна адзначаны Гран-пры на дагестанскім кніжным кірмашы «Таркі-Тау».

У далейшым мастак не збіраецца спыняцца на шляху сумеснага супрацоўніцтва з Беларуссю і абыякае далей знаёміць нашых глядачоў са сваімі творчымі і літаратурнымі дасягненнямі.

Вікторыя АСКЕРА

ПАЭТЫКА ПЛАСТЫКІ

«Візуальная паэзія» — на адкрыццё. Цудоўны выбар. Сёлета VI Адкрыты форум эксперыментальных пластычных тэатраў «ПлаСтформа» прыцягвае асабліва ўвагу менавіта айчыннымі пастаноўкамі. І ёсць чаму: адзін з лепшых (чытайце пра гэта далей, і зразумеце, чаму) спектакль айчыннай тэатральнай прасторы «Бетон», для якога аўтар Яўген Карняг і знайшоў такое незвычайнае вызначэнне, і яшчэ адна яго пастаноўка. Але чаго насамрэч чакае глядач ад гэтага форуму — пластычнага стаўлення да рэчаіснасці, якая часам паварочваецца нечаканымі гранямі: у мігуні дзеянне мы і не заўважаем тое прыгожае, што ўласціва жыццю, ды і прыгажосць самога чалавека, яго здольнасць быць сабой, гаварыць пра сябе. Нават без слоў. І ў гэтым маўчанні можа быць столькі паэзіі, сведчыць «ПлаСтформа». У гэтым маўчанні столькі чалавечага, што нядзіўна: галоўны сродак выказвання тут — цела. А яно можа быць красамоўным.

Чым так прыцягвае «ПлаСтформа»? Яна скіраваная на эксперымент. Тут можна пазнаёміцца з рознымі сучаснымі формамі і жанрамі ці нават убачыць тое, што, можа быць, яшчэ не атрымала асэнсавання і не вылучана ў асобны кірунак. Тут прасцей за ўсё зразумець, што значыць перформанс у тэатры, ды што такое хэпенінг, калі да дзеі можна нават далучыцца. Бо гэта той варыянт тэатральнага зносінаў, пры якім прадугледжваецца не проста рэакцыя глядача, а нават яго актыўны ўдзел.

І яшчэ адметнасць гэтага форуму: ён скіраваны найперш на эксперымент у беларускай прасторы, на тое, каб актывізаваць крэатыў і вынаходніцтвы тых, для каго пластыка — галоўны сродак

выказвання. І ўзмацняецца ўражанне прадстаўленнямі гасцей, якія ці то ўдакладняюць нашы веды пра сучасны тэатр, ці то іх пашыраюць. Не першы год мы сочым за тым, якое развіццё атрымлівае пластычны рух у Беларусі: гэта бачна па колькасці ўдзельнікаў і якасці іх пастановак. Сёлета сярод удзельнікаў — калектывы з розных рэгіёнаў Беларусі, а таксама госці з Польшчы, Украіны і Нарвегіі.

Зразумела, найперш хочацца пазнаёміцца з гасцямі, але будзе больш цікава пабачыць спектаклі, што прадстаўляюць кірунак пластычнага тэатра ў Беларусі. Выдатна, што ў праграме — яго «ўдарныя сілы»: стартаваў форум у Рэспубліканскім тэатры беларускай драматургіі «Бетонам». Таксама ў праграму трапіла пастаноўка Яўгена Карняга ў Дзяржаўным тэатры лялек «Інтэрв'ю з вядзьмаркамі» — у ёй вельмі пластычна падаецца драма.

«ПлаСтформа», па сутнасці, стварае ўмовы для адыходу ад жорсткіх рамак — ва ўсім. Нават афіцыйнае адкрыццё форуму было запланавана пасля першага прагляду, ды і не на дзіцячы час: у крэатыўнай прасторы «Верх» — пастаноўка Валерыі Хрыпач «3 пункта А ў пункт Б» у стылі трагікамедый з удзелам перформінг-групы *Structurers* і музыкаў *Radiofillz*. Хэпенінг — гэта калі ёсць адкрытае ўзаемадзеянне паміж выканаўцамі і глядачамі. Зрэшты, ужо зразумела, што пластычныя эксперыменты — зусім не дзіцячыя забавы, а сур'ёзная справа: на мове цела тэатры разважаюць на складаныя тэмы, абмяркоўваюць філасофскія рэчы, задаюць пытанні і імкнуцца даць на іх адказ. Гэтым, між іншым, вылучаецца ў айчынным тэатральным асяроддзі пластычны тэатр «ІнЖэст» і яго кіраўнік Вячаслаў Іназемцаў. Што ні дзея — то думкі, якія носіш з сабою гадзімі ці нават дзесяцігоддзямі (у гэтага тэатра вельмі жывучыя пастаноўкі

Пластычны «Бетон» — на адкрыцці форуму.

менавіта таму, што актуальныя). На жаль, не адбылася запланаваная прэм'ера «Генезіс#, або Паходжанне Відаў», але яе абяцаюць прадставіць ужо вясной: каб паразважаць пра канфлікт Прасторы і Цела.

Зрэшты, увесь форум фактычна пра гэта. З работамі ўкраінскіх і польскіх гасцей яшчэ можна паспець пазнаёміцца. Гэта важна для лепшага разумення працэсаў, што адбываюцца ў беларускім тэатры. І тут варта яшчэ звярнуць увагу на монаспектакль «І пра надвор'е...» танц-тэатра «Галерэя» з Гродна, работу рэжысёра-харэографа Аляксандра Цебнякова і выканаўцы Васіля Мініча (16 лютага). На наступны дзень выступленні гасцей завершыць пастаноўка нашага харэографа Сяргея Паяркава «Лаўцы. Футурыстычная фантазія пра час», якая была адзначана на фестывалі сучаснай харэаграфіі ў Віцебску. Паглядзім, што адзначаюць спецыялісты?

З нарвежскім праектам *PLUSKVAM-PERFEKTUM* варта пазнаёміцца (18 лютага) таму, што гэта сумесная праца з Вячаславам Іназемцавым. А пасля — з інтэрактывам Міхаіла Камінскага «Назіральнік заўсёды», створаным сумесна са Студыяй танцавальнай імправізацыі *Dance Essence* і Майстэрняй сучаснага танца кафедры харэаграфіі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў (наша танцавальная будучыня!). І на заканчэнне — «Танцавальныя інструменты», альбо вечар сучаснага танца ў Рэспубліканскім тэатры беларускай драматургіі. Тое, што можа прыцягнуць і парадаваць усіх.

Сёлета форум прадугледзеў майстар-класы для тых, хто асабліва зацікаўлены ў «пластычным» развіцці тэатральнага мастацтва Беларусі. А яно, між іншым, ужо мае розныя абліччы. Паглядзіце!..

Ларыса ЦІМОШЫК

СТАТЫСТЫЧНА-СУБ'ЕКТЫЎНАЕ

адчуванне тэатральнага працэсу паводле айчынных крытыкаў

Няма больш няўдзячнай справы, чым спроба склацаць рэйтынгі. Асабліва паводле апытання: кожны называе тое, што падаецца цікавым на яго асабісты густ. А калі гаворка пра тэатр, то пра густы спрачаюцца вельмі часта: надта складаны сучасны творчы працэс, нездарма яго вынікі, што выходзяць на сцэну, выклікаюць спрэчкі. Нават у беларускай, здавалася б, доволі цхай і добразычлівай тэатральнай атмасферы. Таму жаданне нейкім чынам з дапамогай лічбаў адлюстраваць цікавасць да айчынных (і не толькі) пастановак вартае павагі. Чацвёрты раз апытанне па выніках тэатральнага года правялі куратары інтэрнэт-праекта «Тэатральная Беларусь» Алена Мальчэўская і Аляксей Стрэльнікаў.

Беларускія крытыкі, арт-журналісты і блогеры, што адсочваюць тэатральнае жыццё, вызначалі найлепшыя спектаклі за 2017 год — кожны адзначаў прэм'еры мінулага года на свой густ, вызначыўшы пяць адметных пастановак. Свае адказы далі 26 удзельнікаў апытання, у спісе фігуравалі 27 спектакляў. Лічбы суміраваліся і далі пэўную колькасць балаў, згодна з якой атрымаўся ўмоўны рэйтынг. Нават два: больш поўны адлюстроўвае багатае тэатральнае жыццё Беларусі, у якое былі ўключаны паказы спектакляў замежных калектываў. Але трэба аддаць належнае нашай тэатральнай супольнасці: айчынае мастацтва аказалася ў прыярытэце (некаторыя ўдзельнікі наогул не называлі замежныя пастаноўкі).

Такім чынам, якія рэжысёры (ці тэатральныя з'явы) найбольш запомніліся і выклікалі цікавасць тэатралаў? Як ні дзіўна, але з вылікай адлегласцю ад іншых апынуліся два спектаклі, і, што адметна, абодва

Спектакль «Войцэк»: нядоўгае жыццё ў афішы Купалаўскага тэатра.

набралі аднолькавую колькасць першых месцаў паводле галасавання. Але на першым месцы (згодна з рэйтынгам айчынных спектакляў і агульнай колькасцю балаў) пастаноўка Яўгена Карняга «Бетон» у Рэспубліканскім тэатры беларускай драматургіі. З невялікім адставаннем у рэйтынг — «Войцэк» рэжысёра Юрыя Дзівакова (неардынарная пастаноўка Нацыянальнага акадэмічнага тэатра Янкі Купалы ішла на сцэне непрацягла час, але вельмі хутка сышла з рэпертуару згодна з рашэннем мастацкага кіраўніка тэатра М. Пінігіна). Абодва спектаклі вылучаюцца асаблівай стылістыкай і эстэтыкай. Відаць, не кожны глядач здольны прыняць такое мастацтва. У дзясятцы найлепшых таксама названыя

наступныя спектаклі: «Быў у пана верабейка гаварушчы» (Беларускі свабодны тэатр), «Сіняя-сіняя» Магілёўскага абласнога тэатра лялек, «Пансіён *Belvedere*» Беларускага дзяржаўнага тэатра лялек, «Сіндром Ме дзі» Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі, «Новая зямля» Брэсцкага тэатра лялек, «*Antigoné*» Цэнтра візуальных і выканальніцкіх мастацтваў «АРТ Карпарэйшн», «*Mann ist Mann*» Беларускага дзяржаўнага тэатра лялек, «Калгаснікі» Цэнтра беларускай драматургіі. Недалёка ад дзясяткі таксама прыкметныя работы мінулага года: «Камедыя Бдзіфі» Гродзенскага абласнога тэатра лялек і «Кар'ера доктара Рауса» Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі, што выклікала гарачыя спрэчкі. І гэта добра: наш тэатр дае падставы думаць і разважаць. А гэта значыць, ён хоча быць розным. Нездарма ў апытанні фігуравалі пастаноўкі як дзяржаўных, так і недзяржаўных калектываў, прыватных, праектных тэатраў (сёння гэта прастора адкрытая для развіцця).

Таксама крытыкам прапанавалі вызначыць асоб, якія паўплывалі на тэатральнае жыццё ў мінулым годзе, хто мог бы насіць умоўнае званне «Герой года». Часцей за ўсё згадвалі імя Юрыя Дзівакова, аўтара найбольш рэзанансных пастановак. Таксама ў пяцёрцы самых адметных асоб адзначалі рэжысёра і кіраўніка Цэнтра беларускай драматургіі Аляксандра Марчанку, рэжысёра і кіраўніка Цэнтра эксперыментальнай рэжысуры Таццяну Траяновіч, італьянскага рэжысёра Матэа Сп'яцы, які за год паставіў у Мінску два спектаклі, і двух адметных мастацкаў Таццяну Нерсісян і Таццяну Дзівакову. Але асоб, важных для айчынага тэатра, значна больш. І гэта тое, што дае спадзеў надалей: будзе што глядзець.

Марыя АСПЕНКА

Прастора не для ўсіх

Інтэрнэт, «Лістапад» і гісторыя

У Міністэрстве вызначылі вектары развіцця айчыннай кінаіндустрыі

Нядаўна распачаты новы год звяртае ўвагу на ўсё тэа ж старапраблемы беларускага кіно: на мінулым тыдні падчас вынікавай калегіі ў Міністэрстве культуры абмеркавалі стан і будучыню айчыннага кінематографа, уплыў СМІ на кінастужкі ды новыя падыходы да арганізацыі фестывалю «Лістапад».

Мінулы год стаў знакавы для «Беларусьфільма»: скончылася рэканструкцыя кінастудыі, а гэта значыць, што ад канцэрна чакаюць вынікаў, бо неабходныя ўмовы для стварэння добрых стужак створаныя, пераконваюць у міністэрстве. Міністр культуры Юрый Бондар адзначае, што станоўчыя тэндэнцыі ўжо заўважныя: «Беларусьфільм» забяспечыў дзейнасць без страт, на студыі стварылі 36 фільмаў, у тым ліку 3 з іх — на пазабюджэтныя сродкі. Яшчэ адна прыкмета паліпшэння спраў у кінаіндустрыі — фактычныя аб'ёмы сродкаў ад камерцыйнага выкарыстання стужак павялічыліся. Сёння кінастудыя працуе над вытворчасцю каля 30 фільмаў, але, разам з гэтымі станоўчымі тэндэнцыямі, заўважылі ў міністэрстве і шмат адмоўнага. Адною з асноўных праблем беларускага кінематографа лічыцца нездаровы навакольны інфармацыйны фон, паведамліў міністр культуры: «Моду ў айчынным кінематографі дыктуюць не прадзюсары і кінакрытыкі, а наведнікі сацыяльных сетак».

Па словах Юрыя Бондара, грамадства сёння мае не зусім правільнае ўяўленне пра сучасны беларускі кінематограф, якім сёння называюць «чарнуху, знятую за тры капейкі на лічбавую камеру» (хоць замежныя кінафестывалі паказваюць, што такое кіно можа быць не менш паспяховым і якасным). Кінасупольнасць ужо выказала нязгоду з меркаваннем міністэрства, заявіўшы, што не карыстальнікі сацыяльных сетак ствараюць негатывны фон вакол кіно, а самі фільмы...

Зразумела, чаму да гэтай праблемы на калегіі Мінкульты таксама звярнуліся: вялікая частка адказнасці ляжыць на «Беларусьфільме», які дагэтуль не павялічыў мастацкую якасць кінастужак і не мае выразнай стратэгіі творчага развіцця кінематографа, не прымае мер па пераходзе анімацыйнага кіно на новыя тэхналогіі. Адзначаецца, што кінастудыя не вельмі актыўна прасоўвае сваю прадукцыю на знешнія рынкі, а гэта адна з асноўных мэт кожнай кінаіндустрыі, якая хоча быць паспяховай. Звярнуў увагу міністр і на тэматыку кінапраектаў, якія ўдзельнічаюць у кінаконкурсах: можна паспрачацца пра іх якасць ды актуальнасць, як, дарэчы, і пра мэтазгоднасць тэм стужак, знятых на «Беларусьфільме».

«Мала ствараецца гістарычных фільмаў, а галоўнае — няма нацыянальнага праекта, які б стаў візітоўкай новага «Беларусьфільма» і ўсяго айчыннага кіно», — падсумаваў Юрый Бондар і паставіў перад беларускім кінематографам задачы на бягучы год. Хутка павінна быць завершана распрацоўка праекта ўказа аб стымуляванні развіцця кінематографа, з бюджэту вылучаць сродкі на вытворчасць запатрабаваных стужак, а задача кінастудыі «Беларусьфільм» — шукаць партнёраў па капрадукцыі, працаваць з тэлеканаламі. Змены чакаюць і Мінскі міжнародны кінафестываль «Лістапад», падыходы да фарміравання праграм якога павінны быць змененыя, лічаць у міністэрстве.

Маргарыта ДЗЯХЦЯР

Чарговая беларуская поўнаметражная (!) стужка ў пракаце — заўжды надзея. Па-першае, на тое, што яшчэ ёсць порах, па-другое, на тое, што нарэшце глядзчы ўпэўняцца, што ў айчыннага кіно адкрылася другое дыханне. Але часам новыя надзеі непазбежна вядуць да расчаравання ў нахталт: трапіць у кінатэатр на сеанс неверагодна складана (а фільм паказваюць у 9 кінатэатрах, плануецца пракаці ў іншых краінах), бо аматараў паглядзець новае беларускае кіно няма, таму паказы адмяняюцца, а калі ўбачыць кіно ўсё ж атрымалася, то давядзецца паставіць яму дыягназ.

Кадр з фільма «У асабістую прастору ўваход забаронены» (рэж. А. Бутар).

Пра стужку «У асабістую прастору ўваход забаронены» пісалі сапраўды шмат хоць бы таму, што прэса сочыць за рэжысёрам Аляксандрай Бутар, якая зняла ўжо некалькі поўнаметражных ігравых фільмаў на «Беларусьфільме»: «Белыя росы. Вяртанне» ды «Салодкае вяртанне Веры» (якое, дарэчы, было ў ліку пераможцаў кінафестывалю ў Х'юстане разам з яшчэ 1000 фільмаў). Новае кіно Бутар вырашыла зняць ужо без дапамогі дзяржаўнай кінастудыі, гэта першая незалежная карціна рэжысёра, на якую было выдаткавана каля 60 тысяч еўра: частку з іх аўтар сабрала сама (Бутар стварыла кінашколу «Тэрыторыя кіно»), а яшчэ частку пагадзіліся прафінансаваць прыватныя кампаніі. Некаторыя з іх дазволілі бясплатна выкарыстаць для здымак «ягуар», які каштуе неверагодных грошай, тхосьці дапамог з касцюмамі для галоўнага героя, асноўная лакацыя — дом у Тарасаве — Бутар таксама дасталася бясплатна, а з музыкай ды гукамі дапамог гурт «Тяні-Толкай». І гэта выдатна! Вось доказ, што нават калі падаецца, быццам да нашага кіно нікому няма справы, усё ж ёсць зацікаўленыя, якія гатовыя дапамагаць бескарысліва, як кажуць, «дзеля мастацтва». Але хоць стужка мае досыць ядрэнны (па мерках айчыннага кіно) бюджэт, гэта яшчэ не гарантыя поспеху...

Сцэнарый фільма Аляксандра Бутар пісала сама, у суаўтарстве з Юліяй Гірэль. Гэта першае, да чаго з'яўляюцца пытанні. Па сюжэце галоўны герой — праграміст Максім (Эрык Абрамовіч) — пакутуе ад залішняй педантычнасці, нават нездаровага перфекцыянізму (яшчэ дзіцячая траўма персанажа). Наколькі моцна? Да такой ступені, што збіраецца скончыць жыццё самагубствам з-за таго, што не змог зрабіць камп'ютарную гульню, якую распрацоўваў, ідэальнай (справа ў дэталі, якую не заўважыў бы наўпрост ніхто). Яго начальнік (Павел Харланчук) і чуць пра гэта не хоча, гульня паступае ў продаж на наступны дзень, а шматпакутны Максім вырашае паехаць на чыгуначную станцыю «Лясное», каб звесці рахункі з жыццём. Так, вядома, кіно — гэта найперш мастацтва і верыць таму, што адбываецца на экране, неабавязкова. Але ўсё ж хочацца глядзець кіно, у якім першая ж сцэна не выклікае непаразумення.

Аляксандра Бутар распавядае, што яе новы фільм у першую чаргу простая гісторыя пра шчасце, а неабходныя для гэтага складнікі — героі. Максіму на сваім шляху давядзецца сустрэць шмат арыгінальных людзей: вась уладальнік кафэ з дачкой Зінай і яе сябрам, якія мараць трапіць на «Еўрабачанне» (хочацца сказаць: трэба марыць пра высокае!); вась урачы «хуткай», якія перажываюць уласную любоўную драму; вась самая эксцэнтрычная, эмацыянальная ў свеце дзяўчына Маша, якая будзе з Максам на працягу амаль усяго экраннага

часу. І нават тры гэтыя сюжэтныя лініі не могуць трымаць гледача ў напружанні на працягу 1,5 гадзіны — вельмі хочацца фіналу. У чым справа? Магчыма, варта пачаць з дыялогаў. Усе героі фільма хоць і спрабуюць падавацца эмацыянальнымі, чамусьці выглядаюць як манекены — у сэнсе ненатуральнасці дыялогаў, вельмі немудрагелістых і непрудуманых. У фільме занятыя маладыя актёры, але ёсць і ўжо вядомыя беларускаму гледачу Ганна Палупанавы ды Сяргей Жбанкоў, але нават у іх не атрымліваецца выканаць галоўную актёрскую задачу — прымусяць гледача паверыць ды ўцягнуцца ў сюжэт. Але ці варта грашыць на артыстаў? Ім давядзецца іграць ролі герояў, учынікі якіх не паддаюцца ніякай логіцы, а рэплікі зрэдку нагадваюць натуральную размову. Узьць хоць бы знаёмства Макса з Машай: на рэйках, абадва збіраюцца паміраць пад цяжкім, але абставіны перашкаджаюць, і больш словы галоўнага героя «Я ўсё заўсёды раблю ідэальна» не будуць яго гімнам. Таму што ў жыцці праграміста з'яўляецца дзяўчына.

Сітуацыя выклікае пытанні: каханне паміж героямі ўзнікае літаральна адразу, і ўжо праз некалькі гадзін яны скажуць пра пачуцці адно аднаму. Гэтая дзіцячая наўнасць можа спадабацца падлеткам, якія шукаюць у кіно рамантыкі, але наўрад ці дарослым, нават тым, хто любіць простае кіно пра шчасце.

Дарэчы, з жанрам карціны вызначыцца таксама складана. Рэжысёр акрэсліла кіно як меладраму-камедыю. Калі салодкай рамантыкі тут досыць (напрыклад, кадр, дзе 3 пары герояў адначасова цалуюцца на рэйках), то пра камедыю трэба яшчэ паспрачацца. Смех выклікае толькі ўласна сюжэт: калі Зіна ды яе сябра здымаюць кліп для «Еўрабачання», паліваючы «ягуар» з лейкі, і, зразумела ж, адразу праходзяць адбор на конкурс; калі Макс выклікае «хуткую» некалькі разоў запар, а пасля кажа, што гэта быў жарт; калі Маша расказвае гісторыі пра свайго хлопца ды посціць фатаграфіі з Максімам (каб

яе Косцік параўнаваў) у сацыяльных сеткі... Ёсць яшчэ некалькі няўдалых вартаў.

Розныя навукоўцы лічаць, што ў літаратуры ці 36, ці 12, ці нават 4 сюжэты, але вельмі часта кнігі атрымліваюцца зусім непадобныя адна да адной. Чаму гэтай разнастайнасці няма ў фільмах Аляксандры Бутар? Яе трэцяя стужка — зноў меладрама, зноў шаблонная. Але немагчыма не падзякаваць рэжысёру за жаданне дзейнічаць. Пакуль іншыя кінематографісты кажучь, што ім не хапае грошай, магчымасцей, чагосьці яшчэ, Бутар проста бярэ і здымае наступны фільм. Дарэчы, калі сюжэт «У асабістую прастору ўваход забаронены» вас не захапіў, то абавязкова захопіць прыгажосць пейзажаў, ды наогул здымка: неверагодныя планы, знятыя на квадракоптар, сонечнасць беларускага поля з каласамі, зеляніна лесу. Драматургія драматургіяй, але кіно глядзіцца яшчэ і вачыма.

Кадр з фільма «У асабістую прастору ўваход забаронены» (рэж. А. Бутар).

Дадатковы плюс у карму рэжысёра — спроба зняць незалежнае кіно ды ўзбагаціць беларускі кінематограф чарговым поўным метрамі.

Стужка ўжо выклікала ў сацыяльных сетках шэраг спрэчак наконт таго, чаму незалежны кінематограф не падтрымліваюць журналісты, чаму не даюць фільму выйсці ў вялікае кінатэатральнае жыццё? Але справа ў тым, што густы ва ўсіх розныя, кожнаму падабаюцца розныя карціны (у гэтым і ёсць прыгажосць ды веліч мастацтва, што кожны твор знойдзе свайго гледача). І, як звычайны глядзчы, падчас прагляду ў адным з момантаў фільма, дзе Максім карыстаецца аднаразовым посудам, я зрабіла для сябе карысную выснову: усё ж адна з галоўных якасцяў добрага кіно (як і мастацтва наогул) — не стаць аднаразовым ці хоць бы паспрабаваць пазбегнуць гэтага лесу.

Маргарыта ДЗЯХЦЯР

(не)РЫЗЫКОЎНАЯ МУЗЫКА

На сваёй струне

Ларыса СІМАКОВІЧ,
кампазітар

Люты ў маразы закуты. Прымаўка? Ці прыдумка?

Зберажоная цеплыня як кацяня ў абдымаках. Не аддам нікому. Грэйся сам і мяне ўтравай.

Тэрмін сыходзіць, а партытура гарачая і незавершаная. Ляжыць на стале, цікуе. Раніцамі радасна вігае. Вастрыць аловак — вяртаць сенсорную хваробу, крэмавак палітру вышыні тасункамі з наваколлем. Люты — абуты, а лістападаўскія пазыкі выгрызаюць вантробы. Метро аднаўляе выпрабаванне. Чужыя пахі выядваюць вочы. Рабіць — што? Зніжаць свае частоты ці ўздываць метрапалітэнаўскія? Ха, быццам ёсць выбар.

Бесперапыннае перагортванне падзей як пераменны лад у музыцы — празмерна паскораны. Гэта скурчаная амнезія высільваецца абудзіць недарэчную опцыю. Ладавае разнаквецце на высокіх хуткасах губляе акрэсленасць. Які сэнс, калі каларыстыка губляецца? За ёю — сам сэнс.

Нешта няўлоўнае адбываецца ў паветры, кладзецца на плечы, суправаджае хаду, плыве за позіркамі. Кружыць разам з дзённымі падзеямі і ўчарашнімі абяцаннямі. Нешта няўлоўнае вымушае спыняцца на паўслове і адступаць: злучаць вялікае і маленькае, далёкае і блізкае. Люты, ты ж абуты!

Якая ж яна няўлоўная, гэта творчая работа, схаваная пад плітамі пакут і азораная нечаканымі адкрыццямі: загучала дудачка на мосце і зацвілі яблыні... Раніца баляць мацней і даўжэй загойваюцца.

Ніхто не спрачаецца...

Ніхто не спрачаецца, Луі Маршан мог бы перамагчы! Тады, у далёкім 1717 годзе, у сутонні прыдворнага палаца знакаміты французскі клавесініст спаборнічаў з Бахам і, каб палічыў неабходным дужацца ў спаборніцтве, — перамог бы, найначай! Нічога дзіўнага. Працавітаму рамесніку, як і добрапрыстойнаму бюргеру, даспадобы музыка лёгкая і немудрагелістая. Маршанавы арганнія варыяцыі самі заходзяць у вушы і ўкладваюцца ў вузкія каляны бюргерскага непераменлівага ладу — карыстайся не ўстаючы з месца! Толькі вось з Маршанавай гарызантальнай паверхні вецер гісторыі здзімае неўкаранёнае. Велічы пранізлівага Баха хапіла на стагоддзі. І хто ў каго тады гасцяваў: Бах у абдымаках Вечнасці ці Вечнасць прысела ля бахаўскіх клавірордаў у доме на вузкай веймарскай вуліцы? Ніхто не спрачаецца...

...Завіруха ўзняла сухі снег, зацерушыла вочы. Вецер сваволіў. Выдзьмуваў тужлівыя энкі з кожнай шчыліны, дудзеў у адтуліны, выцінаў скажонныя інтанацыі знаёмых мелодый, уздымаў з зямлі графічныя фірытуры, астраўкі новых матэрыяў, гуляў па спінах гарадскіх афіш. Афішы абураліся нібы паненкі, білі ў ладкі непрымацаванымі краямі, стракацелі імёнамі, назвамі, прэм'ерамі, канцэртнамі — эстэцікам парадам абяцанняў і надзей зімовага горада. Некаторыя выявы ветрам не скажаліся — твары заставаліся прыгожымі. Завіруха іх абыходзіла. Альбо не заўважала.

Старую, шарэную афішу, што выглядала з-пад астатніх, вецер не чапаў. Можна было прачытаць на ёй пра нядаўні канцэрт новай беларускай музыкі, заўважыць стракацель і разнастайнасць жанраў — ад мініяцюры да перформансу. У лакальным пералічэнні імёнаў — непразрытае свят асобы. За шэрагам назваў — сімвалы і метафары.

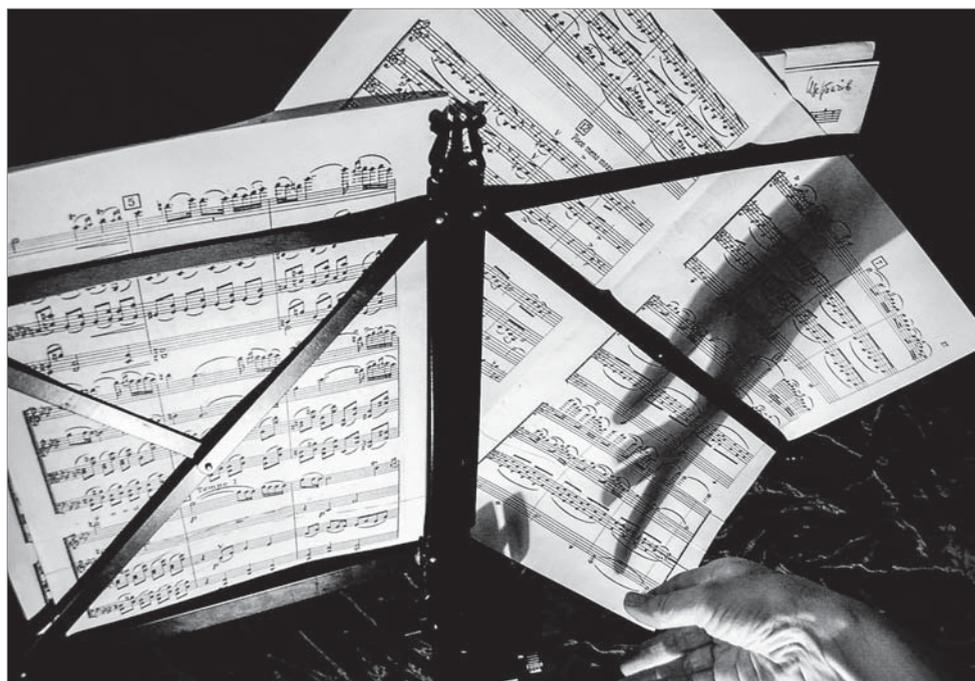
Новая музыка — роздум, схаваны ў экспрэсіі. Змястоўнасць і вынаходніцтва: яркія і сцішана-інтымныя, ясныя і простыя. Наіўныя і эпатажныя. Сініцы і журавы. Эквілібрыстыка канцэпцый — ад звароту да Сусвету да таемнай размовы з сабой. Выклік уяўленню. Палітра тэмпераментаў.

Новая беларуская музыка ў кожным імгненні. У дробязях, назвах, дэталях. Па іх, гэтых дробязях, вызначаецца вектар эпохі, характар і змест.

Назвы звалілі з ног: «Музыка ветра для флейты і поющей тибетской чаши», «Семь элегий Ли Бо», «Мы разучились слушать тишину», «Рефлексия и fuga», «Смирение»...

Назвы забілі. Мозг вымольваў паратунку. Мозг патрабаваў адмаўленняў і апраўдання, хоць якой гістарычнай спасылкі!.. З печы памяці выпала гарачая аладка: «Вялікі быў чалавек, а прапаў, як заяц...» (Булгарын пра Пушкіна)

...Моцарт перабраў мноства сюжэтаў і ні адзін з іх не адпавядаў звышнатурным уласным патрабаванням. Хіба можна супрацьстаяць уплывовым арыстакратам — прыхільнікам італьянскай оперы? Умовы для ўзнікнення нацыянальнай оперы самыя неспрыяльныя. Абураны Моцарт дзёр няром паперу: «Быў бы хаця б адзін-адзіны патрыёт у стырна, усё б выглядала інакш. Тады, магчыма, першыя парасткі нацыянальнага тэатра маглі б дасягнуць росквіту: але ж гэта было б вечнай ганебнай плямай для Германіі,

калі б мы, немцы, раптам усур'ез пачалі па-нямецку думаць, па-нямецку дзейнічаць, па-нямецку размаўляць і нават па-нямецку спяваць!» — «легкадумны», «сонечны» Моцарт заклапочаны музычным жыццём Вені?

Кіраваў венскім жыццём — асабіста Ёзэф II — згодна з традыцыяй сваіх продкаў, заставаўшыся меламам на троне. Імператарскі двор Габсбургаў інспіраваў новы нямецкамоўны прадукт для венскага тэатра. Жанр — вынайзены: зінгшпіль жывіўся крыніцамі аўстрыйскага і германскага фальклору. Музычны спектакль на роднай мове быў закліканы класіцы адчувальную канкурэнцыю настэрнай італьянскай оперы. У 1776 годзе імператар Ёзэф II аб'явіў венскі бург-тэатр (прыватны тэатр Марыі-Тэрэзіі) Нямецкім нацыянальным тэатрам. Усе спектаклі — драматычныя і музычныя — павінны ісці на нямецкай мове.

Моцарт адрэагаваў імгненна — «Выкраданнем з Сэралю». А праз пэўны час спакойна і ўпэўнена дзяліўся ўласным меркаваннем: «Я думаю, што італьянская опера доўга не ўтрымаецца. Я сам дадаю перавагу нямецкай. Няхай гэта і каштуе мне неверагодных намаганняў, але яна ўсё роўна мне больш да душы. У кожнай нацыі ёсць свая опера — дык чаму ж немцам не мець сваёй? Хіба нямецкая мова не настолькі мелодычная, як французская ці англійская? Не такая спеўная, як расійская?»

«Якасць народа вызначае якасць краіны...»

Прызнанне на радзіме — выпадак больш выключны, чым заканамерны. Асабліва, калі грамадская свядомасць распадаецца. Галава занята капейчынай — якую куды ўкласці? Грамадскай свядомасці хапае толькі на тое, каб хоць нейкім чынам падтрымліваць жыццёвы парадок. Чалавек звыкаецца з аднадзённай прадказальнасцю. Жыве па першай фізіялагічнай патрэбе. А мог бы спасцігаць эстэтычную асалоду праз якасную музыку. Плён кампазітарскай дзейнасці: час вылецець к славе з пагібельнай плесні і — сказаць сваё непаўторнае слова.

Узмацніць сумненні, высвецці атожылікі чалавечай турботы, татальнай трывогі, распачы, разгубленасці. Зрабіць гэта музыкай.

«Успаможны кіі»

Ян Сібеліус жывіў у час, калі Урад Мікалая II меў мэтай зрабіць Фінляндыю сваёй калоніяй. Там быў «свой» Мураўёў-вешальнік — генерал-губернатар Бобрыйкаў. Назва радзімы «Фінляндыя» забаранялася.

Рэакцыя Сібеліуса не менш шпаркая за моцартаўскую: кампазітар ачольвае толькі што напісаную сімфонію забароненым заклікам: «Фінляндыя, прачынайся!». Усе аўтарскія канцэрты кампазітар дэманстратыўна прысвячае радзіме, робіць гэта тады, калі Маніфест 1899 года ліквідуе аўтаномію Фінляндыі, ліквідуе фінскае войска, уводзіць цензуру, забараняе выхад фінскіх газет. Народ, адварнуўшыся ад улады, вярнуўся да традыцый — пачаў з адраджэння эпасу, міфалогіі, рунаў.

Чалавек сапраўды здольны мяняць і мяняцца. Здольны ствараць. Сябе. Мастацтва. Краіну. Уплываць шматфарматнай сімфоніяй і фартэпіянамай мініяцюрай. Абранай назвай твора, тытульным аркушам партытуры, прысвячэннем твора годнай асобе. Такім чынам — ствараць уласны пантэон.

«Сонца з цэрамі змагаецца...»

Шчодрасць падтрымкі вызначаецца «рэшткамі на культуру». Воля адносна мастацтва?.. Гучыць аптымістычна. Даўно вядома, што любая банкаўская сістэмная дапамога зольна непараўнальна больш паўплываць на культуру, чым самае ўладарнае міністэрства...

Беларускі кампазітар. Непатрэбны самому сабе. Сваёй жонцы. Сваёй сям'і. Нехта лёгка знаваюць замену творчасці: заняў прапанаваную пасаду — не дужа высокую, але і не тую, каб церпіцца ў нагах звычайнасці. Некаторыя здзіліся адразу: грошы на жыццё прыходзяць не з кампазітарскага стала, а з пабочнага

прыбытку: сальфеджыя ў школе, агульнае фартэпіяна ў інстытуце культуры, карэктарскае рупенне над безаблічнымі тэкстамі як кампенсатар чужой неадуканасці. Турнікет, праз які трэба праходзіць штодня з электроннай карткай, часцей паралізуе творчую волю, чым нахняе. Хто ўсё ж рызыкае і выклікае шок у кіраўніцтва, паступова мяняе эпатаж на змову з сумленнем. Эстэтычнасць непрыкметна набывае рысы хітраватасці і «падпольнай» паслухмянасці. Дзіцячая прыроджаная якасць чырванец ад уласных кепскіх думак змяняецца халодным цынзізмам.

Дасведчаны ў сваёй гісторыі інтэлектуал наўрад ці здолее доўга працаваць у сталічнай турфірме, дзе на беларускую родную мову трэба перакладаць тэкст пра Аляксандра Васільевіча Суворова, героя вялікай імперыі, які ішоў з шабляй на сялян Міхала Клеафаса Агінскага. Як такое перакладаць?.. Кінуць працу? М. К. Агінскі праз стагоддзі — да нас: «Прызнаюся нават, што, ведаючы нашыя слабыя рэзервы і твая велізарныя сілы, якія можна было выкарыстаць, каб нас задушыць, я не падманваў сябе пустымі надзеямі і не суцяшаў, што вынік будзе адпавядаць чаканням патрыётаў, але, незалежна ад гэтага факта, наважыўся не пакідаць край, дзяліць небяспеку з маімі суграмадзянамі і хутчэй загінуць са зброяй у руках, чым зняславіць сябе...»

Беларускі кампазітар. Некалі марыў ствараць. Меў шмат планаў. Уславіць свой род, уславіць краіну. Узняць праз творы забароненую гісторыю, забароненыя імёны. Мінае 30 гадоў, і ўспамінае беларускі кампазітар не плён сваіх юнацкіх мараў, а службу ў войску ў зенітных стратэгічных палках. Ганарыцца не апошняй прэм'ерай, а даўнімі юнацкімі творами... І?

А што расу калаціць? Жыццё без падзей. Дарога не кліча. Сцежкі зніклі. Радасці няма. Творчасці няма. Годнасці няма. Нацыянальнай прыналежнасці — няма. Жыве кол, жыве сабака, жыве і гэты небарака... Адкрышаны бераг, сказаў бы Якуб Колас.

«...ды на свеце ўсіх здарэнняў не прадбачыць і мудрэц...»

Пройдзе не адзін дзясятка гадоў, можа, якіх паўстагоддзя, можа, і стагоддзе, грамадства паразумнее, дзяржава палагаднее. «...Паспадобыць часу клямкі». Час дазволіць наблізіцца да тых, хто ствараў музыку на пачатку XXI стагоддзя. Што стварылася, а што засталася незавершаным, чаму стваралася менавіта тое, а не іншае. Даследаваныя творы, факты біяграфіі растлумачаць і адкажуць на ўсе пытанні дапытлівага даследчыка. Усё адбудзецца амаль так, як сёння, калі мы цікавімся расстраляным пакаленнем паэтаў і іх Нерасстралянай пазіцыі. Надзідзе час «растурхаць соннае балота». Дапытлівы розум разбярэцца, дзе — мастацтва прыдворнае, дзе — недазволенае. Бо «дазволенага мастацтва», паводле паэта, быць не можа. Некалі Франц Шуберт, у тыя імгненні, калі яго, нібы злодзея, абшуквала паліцыя, — ствараў для чалавецтва эпоху рамантызму.

Творчы працэс — няўлоўны працэс. Загучала дудачка на мосце і зацвілі яблыні. Зацвілі яблыні, і Анёл узняў у вышыню зорку. Ад гэтага зрабілася дзівосна на тым самым мосце:

...ветру дудачка нягучуа
з-за куста вячэрнім зарывам,
гук і колер так спалучаны,
як жыццё непрадказальнае...

(Барыс Жанчак)

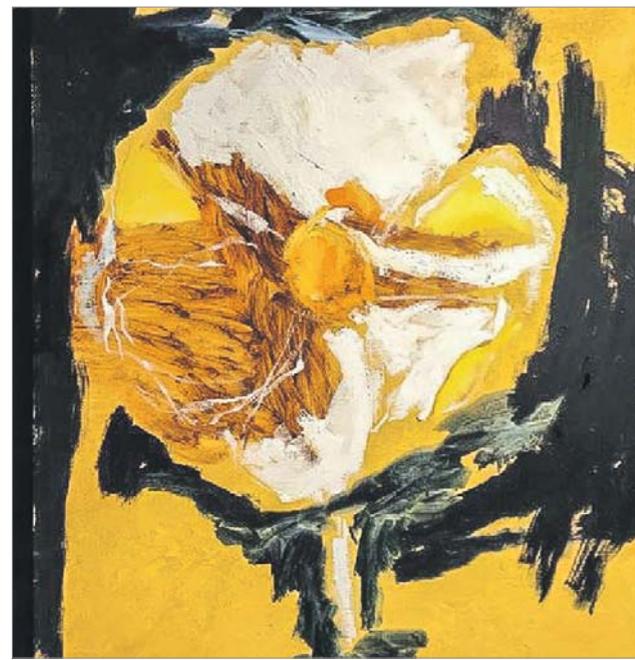
Памяць роду

Дадому разам з Валерыем Песіным

Сімвал шчасця і ўтульнасці, сімвал мінулага ці крыніца эмоцый. Асэнсаванне, што такое дом для чалавека, прапанаваў мастак Валеры Песін у выставачным праекце, што прадстаўлены ў Мастацкай галерэі «Арцель».

куратар выстаўкі, мастацтвазнаўца Наталля Сяліцкая. — Так супала, што для Валерыя Песіна тэма дома вельмі блізкая, паколькі ён усё творчае жыццё піша тое, што яго акаляе. Для яго важнае паняцце блізкіх рэчаў. Ён любіць паўтараць, што ўсе яго нацюрморты — кубак, лыжка, стол — гэта не прадметы побыту, а канкрэтныя рэчы з цёплай гісторыі.

Шмат у чым работы Песіна арганічныя мысленню сучаснага чалавека. Пры вялікім патоку і аб'ёме інфармацыі, хуткай змене фактаў, падзей мы часцяком адчуваем імкліваць, недахоп паўна-вартаснасці жыцця. Творчасці Валерыя Песіна ўласцівая апа-вядальная недага-воранасць, фраг-ментарнасць і ў той жа час глыбокая псіхалагічная сістэма.

Ідэя стварыць праект «ДОМ» нарадзілася ў Валерыя Песіна хутка і лёгка, паколькі такі канцэпт уключае ў сябе сутучныя для яго творчасці паняцці і каштоўнасці. Сёння выстаўкі Валерыя Песіна часта ладзіцца ў Маскве і еўрапейскіх краінах. Ці не таму тэма дома для яго асабліва: гэта месца, дзе пачынаецца, праходзіць і заканчваецца жыццё. На думку творцы, дом нясе ў сабе памяць роду, па кроплі аддае нам нашу памяць, дзяцінства, мінулае і, магчыма, прадказвае будучыню. Разумееш, што дом — не проста пабудаваная канструкцыя, а хутчэй эмацыянальнае адчуванне. Сам жа мастак кажа, што дом — гэта святое месца, дзе чалавек абстрагуецца ад масак і роляў, становіцца самім сабой.

«Ядловец».

Палотны добра ўпісваюцца ў прастору галерэі. Гэта каля сарака твораў, напісаных за апошнія дзесяць год. Творы складана аднесці да пэўнай жанравай класіфікацыі, яны балансуюць на мяжы абстракцыі і выяўленчасці.

— Прастора галерэі прадывтавала нам фармат экспазіцыі. Манументальныя палотны ці буйнамаштабныя аб'екты тут размясціць не змоглі б, таму ўсе творы, якія сёння бачым, носяць інтэр'ерны характар, — падкрэслівае

Напрыклад, ён можа напісаць цэлую гісторыю пра крэсла, якое знаходзіцца ў яго майстэрні. У яго творах адлюстравана цеплыня і трапятанне, яго асабістая асалода ад таго, што робіць.

— Ідучы па дарозе ў майстэрню або назад, ён назірае за прыродай, вуліцай. Кажы, што галінка, якая ўпала на дарогу, можа быць абсалютна непрыгожай, але выклікае эмоцыі, і ён не можа яе не напісаць, таму што ўбачыў у ёй характар, пэўны настрой, — расказвае Наталля Сяліцкая. — Валеры ў жывапісе не выказваецца найпрост, а намёкамі. Важна разумець, што гэта мастак нюансу і намёку. Яго творы пазбаўлены літаратурнасці, апа-вядальнасці, ён імкнецца да мінімалізму. Мінімальнымі сродкамі стварае цэласны мастацкі вобраз.

Але творца глядзіць углыб, не ідэалізуе прастору, у яго ёсць пе-сімістычныя, нават дэпрэсіўныя творы (што таксама залежыць ад атмасферы дома). Мастак спрабуе абдумаць тое, што напісаў раней.

Гэта дае яму магчымасць факусіраваць увагу на рэчах асаблівых, блізкіх яму. Ён параўноўвае свае карціны з вокнамі, якія адкрываюць свет памяці, асацыяцый, уражанняў.

На фарміраванне асобы Валерыя Песіна як мастака аказала ўплыў супольнасць «БЛО» ў 1980—1990 гады, калі спасцігалі стылістыку андэграўнду, калі Віталь Чарнабрысаў вывозіў іх моладзевую групу ў Піцер. Дух пратэсту ў савецкі час быў ім вельмі блізкі. І стрыжань Валерыя Песіна, безумоўна, сфарміраваўся яшчэ ў тыя часы.

— Гэта мастак-эрудыт: шмат чытае, захапляецца паэзіяй, — тлумачыць Наталля Сяліцкая. — Ён пастаянна ў пошуку сюжэтаў, шмат падарожнічае. Яго з радасцю прымаюць у іншых краінах. Жывапіс Песіна выдатна глядзіцца ў дарагіх інтэр'ерах. Яго работы добра прадаюцца. Супрацоўнічае з дэкаратарамі, архітэктарамі і выдатна разумее актуальныя тренды інтэр'ернага жывапісу. Аднак уласных эмоцый у творчасці не хавае. Шмат хто бачыць толькі бок поспеху мастака, але трэба разумець, што за жыццём гэтага чалавека — велізарная праца на сабой: Песін — мастак, які зрабіў сябе сам.

Вікторыя АСКЕРА

Спадчына

ЛАВЕЦ СНОЎ,

ці Сакральная місія «Саламянага павука»

У Быхаўскім Цэнтры культуры, народнай творчасці і рамёстваў упершыню адбылася выстаўка-конкурс дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва «Саламяны павук». У планах арганізатараў — зрабіць творчае спарбніцтва штогадовым.

— Саламяны павук — традыцыйнае каляднае ўпрыгожванне сялянскага жытла, якое падвешваюць звычайна пад столлю, — распавяла Ірына Кухціна. — Гэты абярэг ахоўвае хату, забяспечвае здароўе і дабрабыт сям'і. Сёння больш цэняцца мастацкія варыяцыі саламяных павукоў: ажурнасць і лёгкасць, прастата і дэкаратыўнасць дэталей, якія збіраюцца з асобных частак-модуляў.

Летась элементу нематэрыяльнай культурнай спадчыны «Традыцыя вырабу саламяных павукоў у Быхаўскім раёне Магілёўскай вобласці»

быў прысвоены статус гісторыка-культурнай каштоўнасці.

Падчас свята прэзентавалі лепшых «лаўцоў сноў», цікавыя нумары мастацкай самадзейнасці, прайшоў модны паказ ільняных касцюмаў ад мясцовых дызайнераў. Ідэйныя натхняльнікі «саламянага шоу» — дырэктар дзіцячай школы мастацкіх рамёстваў і мастацтваў г. Бышава Ірына Кухціна, якой нядаўна

прысвоена званне «Народны майстар Рэспублікі Беларусь», і старшыня Быхаўскага раённага аб'яднання прафсаюзаў Наталля Прыбарэц.

У конкурсе «ўдзельнічалі» 23 саламяныя павукі, якіх адзначылі ў трох намінацыях. У пірамідальнай перамог Вадзім Ганчароў, у рамбавіднай — Алена Водзічова і Марыя Краўцова, а авангардны павук лепш за ўсіх атрымаўся ў Алесі Дурагінай (ёй журы прысудзіла яшчэ і спецыяльны дыплом за «Самага папулярнага павука»). Як лепшы «Пераемнік традыцый» адзначана Галіна Панкратава, а «Спецыяльны прыз ад майстра» атрымала загадчыца метадычнага аддзела раённага цэнтры культуры Святлана Саламевіч. Работу Галіны Панкратавай, як лепшую конкурсную, перадалі ў фонд Быхаўскага гісторыка-краязнаўчага музея.

— У найбліжэйшых планах цэнтры — падрыхтоўка да выдання ілюстраванага зборніка «Быхаўскі раён. Адраджэнне саламянага павука», арганізацыя заняткаў па вырабе саламяных павукоў у дзіцячых гуртках, стварэнне пастаяннай выстаўкі ў раённым гісторыка-краязнаўчым музеі, падрыхтоўка рэкламных матэрыялаў пра саламяныя цуды ў Быхаўскім рэгіёне, — гаворыць Ірына Кухціна. — Спадзяёмся, што саламяны павук, як і раней, будзе выконваць сваю сакральную місію — прыносіць поспех і дабрабыт яго ўладальнікам!

Раіса МАРЧУК

Валерыя Шруб.

ЛіМ Выходзіць з 1932 года
16+
Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі»,
рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»
Галоўны рэдактар
Ларыса Іванаўна ЦІМОШЫК

Рэдакцыйная калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барскоў
Віктар Гардзеі

Уладзімір Ніламедаў
Вольга Дадзіёмава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Алесь Карлюкевіч
Анатоль Крэйдзіч

Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zvyazda.minsk.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zvyazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 292-20-51
намеснік галоўнага рэдактара — 292-43-03
адказны сакратар — 292-20-51
адзел крытыкі і бібліяграфіі — 292-56-53
адзел прозы і паэзіі — 292-56-53
адзел мастацтва — 292-20-51
адзел «Кніжны свет» — 292-56-53
бухгалтэрыя — 287-18-14
Тэл./факс — 292-20-51

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах.
Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ

Тэхнічны рэдактар, камп'ютарная вёрстка:
А. В. Бізункова

Камп'ютарны набор:
А. І. Грамыка
Стыльрэдактар:
Н. А. Святлова

Нумар падпісаны ў друк 15.02.2018 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 1498

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79.
Індэк 220013
Заказ — 601
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Пры перадруку просьба спасылца на «ЛіМ». Рукалісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе, не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца. Аўтары паведамляюць прозвішча, імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі, месца працы, адрас з індэксам. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацыі.

© Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, 2017
© ГА «Саюз пісьменнікаў Беларусі», 2017
© Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"», 2017

